

ÇALIŞMA ORTAMI

İŞÇİ SAĞLIĞI
İŞ GÜVENLİĞİ
ERGONOMİ
İŞ HİJYENİ
ÇEVRE
TOPLUM ÖRGÜTÇÜLÜĞÜ
ÇOCUK EMEĞİ
KADIN
SOSYAL POLİTİKA
NÜFUS
SOSYAL HEKİMLİK

Eylül - Ekim 2006 Sayı: 88

İki Ayda Bir Çıkar

- Barış ve Çocuk
- Dünyaları Kararmış Çocukların Gözüyle Görebilmek
 - Patlayıcı Ortamlarda Çalışmak
 - Gönüllü Kuruluşlar ile GÖNÜL İlişkisi
 - Yanlış Tribünün Seyircisi
 - Maden Arama İşlerinde Sağlık - Güvenlik Riskleri ve Önlemler
- Çalışan Çocukların (12-18 Yaş) Kendi Sağlıklarını Yükseltmedeki Sağlıkla İlgili Davranış Biçimlerinin Saptanması
 - Öküzün Boynuzu Üzerindekiler
 - Kitap Tanıtımı: İş Güvenliği Kültürü
 - Kaynak İşleri
- İki Dakika Düşün: Tehlikeyi Tanıyalım V - Kayışlarının Değiştirilmesi

İÇİNDEKİLER

- **ÇOCUK HABER**

Bariş ve Çocuk

- **ÇOCUK HABER**

Dünyalan Karamiş Çocukların Gözüyle Görebilmek.....Der.: *Yasemin ALP AN*

- **İŞ SAĞLIĞI GÜVENLİĞİ**

Patlayıcı Ortamlarda Çaişmak*Mustafa TAŞYÜREK*

- **SOSYAL POLİTİKA**

Gönüllü Kuruluşlar İle GÖNÜL İlişkisi.....*A. Gürhan FİŞEK*

- **TOPLUM**

Yanlış Tribünün Seyircisi.....*Erdoğan BOZBAY*

- **İŞ SAĞLIĞI GÜVENLİĞİ**

Maden Arama İşlerinde Sağlık - Güvenlik Riskleri ve Önlemler.....*Şenay GÖKBAYRAK*

- **ÇOCUK EMEĞİ**

Çalışan Çocukların (12-18 Yaş) Kendi Sağlıklarını Yükseltmedeki Sağlıkla İlgili Davranış Biçimlerinin Saptanması*Zuhal Emlek SERT - Süheyla Altuğ ÖZSOY*

- **YAŞAM**

Öküzün Boynuzu Üzerindekiler*Cihat UYSAL*

- **KİTAP TANITIMI**

İş Güvenliği Kültürü

- **İŞ SAĞLIĞI GÜVENLİĞİ**

Kaynak İşleri*Mustafa TAŞYÜREK*

- **BULMACA**

İki Dakika Düşün: Tehlikeyi Tanıyalım V - Kayışlarının Değiştirilmesi.....*Mustafa TAŞYÜREK*

ÇOCUK HABER

Barış ve Çocuk

Her savaş kanlıydı; ama hiçbiri Hiroşima ve Nagazaki'ye 1945'te atılan bombalar kadar dünyayı yaralamadı. Çünkü atılan atom bombası, kentin merkezini hedef aldı. Okulların, hastanelerin, alışveriş merkezlerinin bulunduğu çok geniş bir alanda yaşamı söndürdü. Eline silah değmemiş çocukları-kadınları yoketmekten başka bir amacı yoktu. Bunu da caydırıcılık adına yapıyordu. Atom bombasının açtığı kapıdan ne bombalar ve bahaneler geçti.

Napalm bombalarını, nötron bombalarını gördük. Ruanda'da, Yugoslavya'da, Filistin'de, Beyrut'ta akıl almaz vahşetlere ve kıyımlara tanık olduk. Irza geçmeler, sıradan komşuların hunharca öldürülmesi, etnik ayıklamalar, farklı grupların birarada yaşamasını olanaksızlaştırmayı amaçlıyordu.

Son Irak Savaşı'nın ilk bombasının ardından web sayfamıza şu yazıyı yerleştirdik:

Çocukları anasız babasız bırakan, onları küçük yaşta çalışmak zorunda bırakan Savaşa Hayır.

Savaşlar, insanlar sinirli olduğu, birbirine hoyrat davrandığı, yöneticileri uzlaşmayı bilmediği, başlarına gelecekleri düşünmedikleri için çıkmıyor. Savaş kararı verenlerin tümü de, savaşta nelerin yitirileceğini çok iyi biliyor. Ama daha önemlisi, kimin ne kazanacağını çok iyi biliyor ve ince ince hesaplıyor. Onun için bir yargı öne sürerken genelleme yapmayı; incelediğimiz toplumu ikiye ayırmalı ve "hangisi?" sorusunu sormalıyız.

"İsrail saldırgandır" genellemesinin yerine, "İsrail'de yönetime egemen olanlar saldırgan" demek daha gerçekçi. Bu değerlendirmemizi destekleyen kanıtlar içerisinde, en önemlisi barış yanlısı yazarların, sanatçıların, siyasal partilerin, İsrail'de de var olması.

"Savaşa karşı kimse kılını kıpırdatmıyor" genellemesinin yerine, "Savaşa karşı olanlarının seslerinin duyulması ve etkili olmaları engelleniyor" demek çok yerinde olur. Barış çok önemli. Katılımın artması, savunuların kalabalıklaşması çok önemli.

Barış için çabalar az değil. Örnekler:

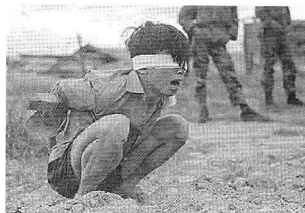
1. Yahudi kökenli orkestra şefi Daniel Barenboim ile Filistin kökenli yazar Edward Said'in kurdukları Vakıf. Barenboim kurduğu Batı Doğu Divanı Orkestrası ile "kitle imha silahlarına kitle ikna silahıyla karşı koyma"ya çalışıyor.

2. Bir ABD'li ve Bir Rus bilim insanının kurulmasına önayak olduğu Uluslararası Nükleer Savaşa Karşı Barış için Hekimler Derneği (IPPNW) nükleer silahlardan ve savaş tehdidinden dünyayı arındırmayı hedefliyor.

3. Hindistan/Uttar Pradesh/Lucknow kentinde her yıl düzenlenen Dünya'da Birlik ve Barış Sempozyumu (Bkz. www.fisek.org.tr/birliktelikler da barışçı bir dünya düzeni kurmayı hedefleyen bir girişimin parçası. Her yıl dünyanın değişik ülkelerinden yüksek mahkeme yargıçları, sivil toplum örgütleri ve çocukların katıldığı bu sempozyumun bir model önerisi var. Barışçı bir dünyanın bu üç kesimin ayrı ayrı örgütlenmesi ve birlikteliği ile ortaya çıkacağına inanıyor. Sempozyumun düzenleyicisi, City Montessori School (CMS) Dünya Birlik ve Barış Eğitimi Bölümü. Bu okul, 2002'de UNESCO'nun Barış Öğretimi Ödülü'nü almış; 1959 yılından beri de Guinness Rekorlar kitabında, en yüksek öğrenci sayısına sahip okul unvanını koruyor.

4. Barış yanlılarının gösterileri ve düzenledikleri büyük konser (Barışrock 2006).

5. Barış gemisi girişimi ile ülkemizi de ziyaret eden ve farklı uluslardan biraraya gelmiş insanlar ile onlara ev sahipliği yapan Küresel Barış ve Adalet Koalisyonu'nun çabaları ve daha niceleri.

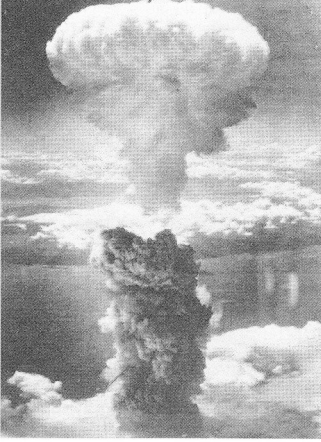

Bu çabalar çok önemli. Birisi damlaya damlaya göl olur diyebilir; bir başkası iyilik eken iyilik biçer der. Zeynep Oral ise şöyle diyor: "**Müzik** savaşları durduramaz. Ama müzik, tıpkı şiir gibi savaşlara karşı mücadeleyi ve duyarlılığımızı biler (Cumhuriyet Gazetesi, 20.Ağustos 2006).

Aynı gazetenin bir başka köşe yazarı Öztin Akgüç şunları söylüyor:

"Barış istiyoruz, insanların kardeşliği, kahrolsun emperyalizm diye bağırarak, bildiriler yayımlayarak bir yere gidilmez. Kendimizi aldatma, bir şeyle yapıyoruz diye vicdanlarımızı susturma gayretkeşliğinden kurtarmalıyız. Önemli olan sonuç almak, yeni bir dünya düzeni kurmaktır. İnsanlık için daha iyi bir gelecek hazırlayabilecekler eğitimciler, yargıçlar, sağlık iş görenleri olabilir, olacaktır. Yeni bir dünya düzeni bu üç sütun üzerine kurulabilir. **Eğitim, adalet, sağlık**. Bu alanda çalışanların, çalışacakların, yeni bir düzenin insan tipinin tüm niteliklerine, erdemlerine sahip olmaları, örnek oluşturmaları gerekir. İyi bir eğitim, adalete inanç, her açıdan sağlıklı yaşam insanı mutlu eder, insanlığı daha iyi bir geleceğe taşır."

Değerli ozanımız Fazıl Hüsnü Dağlarca, "Dünyaca" adlı şiirinde şöyle diyor:

*Burda, Hindistan'da Afrika'da,
Her şey birbirine benzemektedir.
Burda, Hindistan'da Afrika'da,
Buğdaya karşı sevgi aynı,
Ölüm önünde düşünce bir.*

*Nece konuşursa konuşsun,
Anlaşılır gözlerinden dediği.
Nece konuşursa konuşsun,
Benim duyduğum rüzgarlardır,
Dinlediği.*

*Biz insanlar ayrı ayrı kalmışız,
Bölmüş saadetimizi çizgisi yurtların;
Biz insanlar ayrı ayrı kalmışız,
Gökte kuşların kardeşliği,
Yerde kurtların.*

Eğer savaş yıkımının ve ölümlerin sırtından kazanç sağlamayı planlamıyorsa, kim savaştan yana olur ki... Yıkım ve ölüm sahnelerini seyrederken gözleri dolmayan, içi yanmayan olur mu? İnsan isyan etmez mi? Savaşı çıkar kapısı olarak belleyenler de bunu biliyor, hesaplıyor ve önlemini alıyor. Böyle bir etkinin ortaya çıkmasını engellemenin yolu, kitle iletişim araçlarının (yazılı, sözlü, görsel) kontrol altına alınması; hatta insanları yanıltıcı yayınların yapılması.

Nasıl başedilecek bu hesapçı ve fırsatçılarla? Onlar azınlık, onlar haksız, çoklukla da yalancı. Ama onlar ne yaptıklarını biliyor ve kenetlenmiş durumda. Barış yanlıları, çoğunluk, haklı, saydam ve yalnız. Barış yanlıları da, savaş yanlıları kadar bilinçli, kenetlenmiş olmalı ve canını dişine takıp etkili mücadele yollarını bulmalı. Eğer bulamayacaksanız, boşuna çocuk da yapmayın. Çünkü onlara taş üstünde taş bırakamayacaksınız.

ÇOCUK HABER

Dünyaları Kararmış Çocukların Gözüyle Görebilmek

Derleyen : Yasemin ALPAN*

Şu an dünyada pek çok yerinde okullarda, sokakta, evde şiddet hüküm sürüyor. Masum ve hiçbir şeyden haberi olmayan binlerce çocuk savaşlarda öldürülüyor. Tecavüze uğrayan kız çocuğuna sahip çıkıp yanında olması gerekirken, onu intihara zorlayan ya da öldüren aileler var. Ailelerin eğitimsiz olması, gelir yetersizliği ve sağlık hizmetlerine erişememe nedeniyle tedavi edilebilecek hastalıklarla yaşamını yitiren bebek ve çocuklar az değil. Otomobil kullanmak için bile önce eğitim almış olmak gerekirken; anne baba olma aşamasında çocuk eğitimine yönelik hiçbir bilgi sahibi olmayan ebeveynlere sıklıkla rastlanıyor. Bütün bunlar, ne yazık ki, yaşam tiyatrosunun halen oynanmakta olan sahnelerinden kesitler. Üzülerek öğreniyoruz ki, pek çok çocuk, şiddet ve istismarla ilk olarak, gerçekte ona güven ve hoşgörü duygusu vermesi gereken yer olan aile ortamında tanışıyor. Sokakta, okulda ve toplumun diğer alanlarında da şiddet ve istismar devam ediyor. Elbette toplumda daha zayıf ve incinebilir konumda olan insanlar adına farkındalık yaratmak ve çözüm üretmek adına girişimler ve eylemler de yapılıyor.

New York'ta dünyanın pek çok , yerinden gelen engelli gençler, engelli insanların önündeki bariyerleri ortadan kaldıracak, yetenek ve kapasitelerine katkıda bulunacak siyasal ve yasal mekanizmalar oluşturulması amacıyla Birleşmiş Milletler'de uluslararası antlaşma hazırlama süreçlerine katılmışlardır.(1)

(Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı
4. Çalışan Çocuklar Fotoğraf Yarışması Arşivi'nden)

Her yıl 12 Ağustosla kutlanan Uluslararası Gençlik Günü'nde, New York'ta bir araya gelen gençler; fakirlik, açlık, kötü beslenme, eğitim ve temel sağlık hizmetlerden yararlanamama, işsizlik, karar mekanizmalarına katılım eksikliği gibi konularda görüşmeler yapmışlardır.(2)

Toronto'da Uluslararası AIDS Derneği (International AIDS Society) tarafından düzenlenen ve dünyanın en geniş katılımlı konferansı olan 16. Uluslararası AIDS konferansı düzenlenmiştir. Konferans, bilim insanları, siyasal ve toplumsal önderler, gazeteciler, hükümet içi ve dışı temsilcilerin de içinde bulunduğu yirmi bin katılımcının, HIV ve AIDS programları üzerine bilgi ve fikir alışverişi yapmasına olanak sağlamıştır.(3)

AIDS'in yayılımını durdurmak amacıyla 15-24 yaş arası 80 ülkeden 1000 genç tarafından hazırlanan, olay ve raporlara yer veren, fikirlerin de tartışıldığı bir platform olarak AIDS 2006 Youth Site adıyla bir site oluşturulmuştur.(4)

Lübnan'da savaş kurbanı pek çok çocuk ölmüş ya da sakat kalmıştır. Çocukları Koruma Kuruluşu (Save the Children) tarafından yapılan açıklamaya göre, savaşta ölen 615 kişinin hemen hemen yarısı, 3225 yaralının ise üçte biri çocuktur. UNICEF' e göre, Lübnanlı bir milyon mültecinin yaklaşık %45'i 18 yaş altındadır. Çocukları Koruma Kuruluşu, Lübnanlı çocuklara acil yiyecek, ilaç ve battaniye yardımı yapılması için çağrı yapmıştır. (5)

Birleşmiş Milletler yetkilileri, dünyada 250 bin çocuğun çocuk asker olarak kullanıldığını, silahlı çatışma alanlarında binlerce kız çocuğunun cinsel şiddete uğradığını açıklamıştır. Güvenlik Konseyi, silahlı çatışma

alanlarında çocukları korumak adına yeniden yapılanma hareketi başlatmıştır. Ulusal hükümetler, uluslararası organizasyonlar ve hükümet dışı organizasyonlar bu çabayı desteklemiştir. (6)

Peru Cumhurbaşkanı Alan Garcia, çocuklara tecavüz eden ve öldüren insanların idam edilebilmesi için yasada değişiklik yapılmasını istemiştir. Polis istatistiklerine göre bu yılın ilk 3 ayında 14 yaş ve altı 526 çocuk, Peru'da tecavüze uğramıştır. (7)

Tanzanya'da Mkombazi Sokak Çocukları Merkezi, (The Mkombozi Centre for Street Children) evde yaşadıkları cinsel, fiziksel ve duygusal istismardan kaçmak için sokaklara sığınan çocuklarla ilgilenmektedir. Merkez tarafından yürütülen araştırmada istismar okulda da sürdüğü için çocukların sokaklara itildiği sonucuna varılmıştır.(8)

Güney Afrika'da çocuklar tarafından işlenen suçlar artmaktadır. Ancak ülke yasaları çiğneyen çocuklarla ilgili sorunları çözmede yetersizdir. Yetişkinler tarafından suç işlemekte kullanılan çocuklar, mahkemede bekletilmekte ve ya alıkonulmaktadır. Güney Afrika'da çocuk suçluların geleceği, ne yazık ki savcılarının iyi niyetine bağlıdır.(9)

Kongo'da seçim kampanyaları sırasında sayısı tam olarak bilinmeyen pek çok çocuk yaralandı, 2 çocuk öldü. Çocukların hiç bir siyasal görüşü olmamasına karşın, yalnızca kendilerine para ödendiği için, seçim kampanyalarında caddelere siyasal nitelikli posterler yerleştiriyorlardı. Oysaki politikacıların, çocukların siyasal propaganda aracı olarak görülmemeleri gerektiğini farketmeleri gerekmektedir. (10)

Afrika'nın alt Sahra bölgesinde özellikle batı ve orta Afrika'da 5 yaş altı çocuk ölüm oranı yüksektir. 1000 canlı doğumda 250 bebek ölüm oranı kayıtlanmıştır. Maalesef çocukların çoğu önlenebilir hastalıklardan ölmüşlerdir. Ebeveynlerin zayıf eğitimi ve yoksulluğun vermiş olduğu kötü koşullar, bebeklerin daha iyi bir bakım almalarını engellemektedir. Ayrıca kötü çalışma koşulları ve düşük ücret nedeniyle, nitelikli doktorların yurt dışına çıkması ve mevcut doktor yetersizliği de çocuk ölüm oranlarını tetikleyen faktörler arasındadır. (11)

Japon hükümeti tarafından yayınlanan rapora göre, Japonya'da çocuk istismarı oranı % 26'dır. Çocuğunu açlığa terketmek ya da ölesiye dövmek gibi davranışlarda son yıllarda artış görülmüştür, istismar edilen çocukların % 45,7 'sini ise altı yaş altı çocuklar oluşturmuştur. Ayrıca raporda, çoğu Japon erkeğinin "çok uzun çalışma süreleri" nedeniyle, çocuk yetiştirme sorumluluğunu eşlerine yükledikleri ve bunun da eşlerin sosyalizasyonunu azaltarak istismarı tetiklediği yorumu yapılmıştır(12).

UNICEF, Avrupa'da çocuk kurbanların ticaretini engellemek amacıyla, çocuk kurbanların haklarını savunma rehberi hazırlamıştır. Rehberde, çocuk kurbanlarla ilgilenirken neler yapılması gerektiği ve çocuk kurbanların haklarını dikkate alan önerilere yönelik bilgiler vermektedir (13).

Fiji Çocukları Koruma Kuruluşu (Save the Children Fiji), Fiji'li çocukların fiziksel ve duygusal cezalandırılmasını azaltma amacıyla kamu farkındalığı yaratabilmek için üç yıl boyunca fiziksel ve duygusal ceza raporu yayınlama kararı almıştır. Bu raporun hazırlanmasıyla, çocuk eğitiminde pozitif eğitim ve disiplin yöntemlerini desteklemek ve farkındalık yaratmak da hedefler arasındadır (14).

NewYork'ta Birleşmiş Milletler Genel Kurulu (General Assembly) tarafından çocuklara karşı şiddet üzerine genel bir çalışma başlatılmıştır. Hazırlanacak raporun; kadınların cinsel organlarının kesilmesi, çocukların istismarı, kız çocuklarının çok küçük yaşlarda evliliğe zorlanması, evlilik dışı cinsel ilişki kuran kız çocuklarının aile onuru adına ailedeki erkekler tarafından öldürülmesi gibi geleneksel ve zararlı uygulamaların tüm formlarının engellenmesini tavsiye edeceği bildirilmektedir.(15)

Türkiye Batman'da her birkaç haftada bir genç bir kız intihar etmektedir. Suçları, evlilik dışı cinsel ilişki kurmak ve tecavüze uğramaktan yabancı bir erkeğe bakmaya kadar değişen bir aralık içindedir. Son yıllara kadar aile, namus cinayetlerinde daha az ceza alacağı için on sekiz yaş altındaki erkek kardeşi, kız kardeşini öldürmekle görevlendiriyordu. Son iki yılda ceza kanunları, namus cinayeti olarak bilinen bu tür cinayetlerde verilen cezayı katilin yaşına bakılmaksızın ömür boyu hapse çevirmiştir. Bu da bazı ailelerin, ailenin onurunu çiğnediğini düşündükleri kız çocuklarına intihar etmeleri için baskı yapmaları sonucunu getirmiştir. Son yıllarda Batman'da 165 intihar yada intihar girişimi yaşanmıştır. Birleşmiş Milletler her yıl 5000 genç kızın namus cinayetlerine kurban gittiğini belirtmektedir. Psikologlar, bölgede yaşanan terörizmde intiharlarda rol oynadığını ifade etmektedirler. Kurbanların çoğu terörist gruplardan kaçmak için dağlardan kentlere yerleşen köylü ailelerin kızlarıdır. Katı ahlaki kurallar içinde yaşayan genç kızlar, kendilerini internet ve televizyon gibi imkanların da yer aldığı şehir hayatı içinde bulduklarında ailenin beklentileri ve dünyevi istekleri arasında bocalama yaşamaktadırlar.(16)

Toplumda daha incinebilir konumda olan bireyler, özellikle çocuklar ve kadınların yaşadığı şiddet ve istismarlarla yoğrulmuş haksızlıklarla dünyalarının kararmaması, çocukların, insan sevgisi, hoşgörü ve güven dolu bir ailede ve toplumda yaşayabilmeleri için önce çocuğa ve kadına bakış açısının yeniden değerlendirilmesi sonrada bu konuda yapılan haksız uygulamaların ve davranışların durdurulması gerekiyor. Bunun için, de sadece kendi bireyselliğimiz içinde bir yaşam sürmekten vazgeçip , içinde bulunduğumuz toplumun ve dünyanın gerçeklerine duyarlı olup özellikle de çocuklar ve kadınların insanca,şiddet ve istismardan uzak yaşayabilmeleri için küçük ya da büyük atabileceğimiz tüm adımları atmalıyız. Belkide, dünyada yaşanan bu zulümlerin ortadan kalkması için atacağımız her adımda gereksinmemiz olan ilk şey, dünyaya çocuk gözyle bakabilmektir.

Kaynaklar

- 1 .Disability :Youth with disabilities participats in UN treaty pro-cess (news)
2. International Youth Day : Youth gather in New York for talks on poverty.
- 3.Toronto: XVI International AIDS Conference Opens (news)
- 4.Partioipation: Young People's Voices at the Conference (news)
- 5.Lebanon : Funds needed to help save the children, victims of war.

6. Children and Armed Conflict: Security Council calls for greater effort (news)
7. Peru: President wants child rapist-killers executed (news)
8. Tanzania: Culture Plays a Key Role in Perpetuating Sexual Abuse (publication)
9. South Afrika: Justice System Grapples to Deal with Children (news)
10. Dr Kongo: Children abused in electoral campaign (news)
11. Children and Health: Brain drain hits Africa child mortality fight(news)
12. Japan: Reported child abuse cases are up nearly 26 per cent (news)
13. Trafficing: Referencs Guide on Protecting the Rights of Child Victims(guide)
14. FİJİ: Physical and Emotional Punishment of Children (publication)
15. Introduction : Harmful Traditional Practices and International Instruments
16. Turkey : From Honour Killings to Honour Suicides (news)

* **Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Vakfı Gönüllüsü**

İKİ DAKİKA DÜŞÜN (Sayfa 32'nin cevabı)

Ne yapılmalı?

Kayışlar genelde normal olmayan şartlar altında değiştirilir. Örneğin makinenin çık hızlı ya da çok yavaş çalıştığı, dar ya da loş sahalarda. Çalışmayı zorlaştıran yoğunlukla makinenin özellikleri ve makinenin konmuş olduğu sahadır.

Bir yandan elle kasnakları döndürürken diğer yandan kayışları takmak ya da çıkartmak son derece tehlikeli bir iştir. Tehlikenin oranı çalışmanın yapıldığı sahaya göre artar ya da azalır. Bu nedenle işçiler enerji kaynağını mutlaka kapatmalı ve gerekli uyarı işaretlerini koymalıdır. (EKED – Etiketle, Kilitle, Emniyete al, dene sistemi uygulanmalıdır.) Çalışma eşli yapılmalı ve eşler arasında sağlıklı bir iletişim kurulmalıdır. Ayrıca zeminde kaymaya neden olabilecek yağ döküntüsü vb. olmamalı, ortam aydınlık olmalı, iş elbisesinin kolları bol olmamalı, camları daima temiz olan iş güvenliği gözlüğü de kullanılmalıdır.

İŞ SAĞLIĞI GÜVENLİĞİ Patlayıcı Ortamlarda Çalışmak

Mustafa TAŞYÜREK*

(mustafatasyurek at fisek nokta org nokta tr)

Bomba değil piknik tüpü, Maytap yüklü kamyonun yanında piknik tüpüyle yemek pişiren şoförler, bir faciaya neden oldu, 7 kişi öldü, 2 kişi yaralandı, ortalık savaş alanına döndü. 4 kamyon ve 3 minibüsün tamamen yandığı olayın bu kadar büyük bir faciaya dönüşmesinin nedeni ise bir piknik tüpüydü, olay dün sabah saat 10.30 sularında Konya-Adana Çevre Yolu'nun 10'uncu kilometresindeki Eltetik Akaryakıt İstasyonu'nun park yerinde meydana geldi (28.08.2006 VATAN) diye yazdı gazeteler, ne yazık ki. Çalışma Ortamı'nın bir önceki sayısındaki (Temmuz -Ağustos 2006) yazımızın konusu "Taşımacılık Acildurum Kartları yada Kaza Talimatları" üzerine idi. Yangın, patlama, zehirli kimyasallara maruz kalma vb. konularda gerçekten de ülkemizde, her düzeyde, büyük bir bilgi ve uygulama boşluğu var. Zaten o yazı da bu kaygılarla hazırlanmıştı.

Benzer durum ne yazık ki işyerlerinde de var. Ülkemizde bazıları maddi hasarla atlatılan, bazıları da maalesef yanma, yaralanma, uzuv kopmaları ya da can kaybı ile sonuçlanan patlamalar olmaktadır. Bunların bir kısmı kamuoyuna da yansımaktadır.

Son zamanlarda Çal. ve Sos. Güv. Bak. (Teknik) İş Müfettişleri'nin işyeri denetimleri sırasında işyerlerinde kaydettikleri eksikliklerin başında da; o işyerinde "**patlamadan korunma dokümanının** olmaması gelmektedir. Denetimlerde ayrıca, patlayıcı ortam oluşma ihtimali bulunan yerlerdeki tüm iş ekipmanlarının en geç 26 Aralık 2006 tarihine kadar (mevzuat gereği olarak(!), ülkemizin mevcut koşullarına göre; işin ekonomik, teknik ve bu kadar kısa sürede uygulanabilir(mi ?) boyutu iyice düşünmeden) ATEX direktiflerine uygun duruma getirilmesini (!) de istemektedirler.

Bu isteklerinin gerekçesi ve dayanağı ise;

- Patlayıcı Ortamların Tehlikelerinden Çalışanların Korunması Hakkında Yönetmelik (16/12/1999 tarih ve 1999/92/EC Avrupa Parlamentosu ve Konseyi Direktifi)
- Muhtemel Patlayıcı Ortamda Kullanılan Teçhizat ve Koruyucu sistemler ile ilgili Yönetmelik (94/9/AT)' lerdir. Bunlar: Avrupa Birliği'nin kısaca **ATEX** direktifleri olarak bilinen;

"1999/92/EC (ATEX 137 olarak da bilinir) işverenler ve işçilerle ilgili kuralları belirten, ve »94/9/EC (ATEX 100a olarak da bilinir) teçhizatların tedarikçilerinin uyması gereken kurallarla ilgili olan" direktiflerin ulusal mevzuat(ımız)a uyarlanmış olanlarıdır.

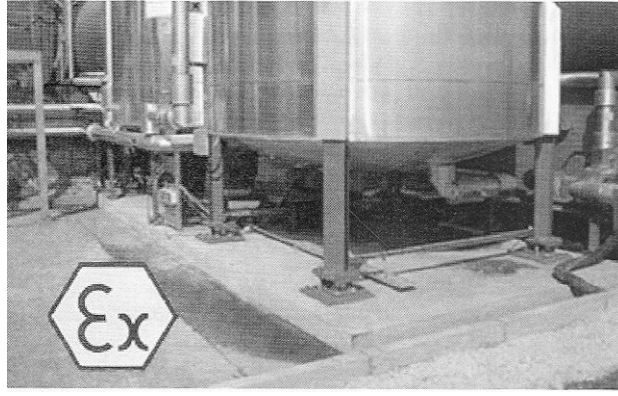
"ATEX"; ise patlayıcı ortamın Fransızca tabiri olan "Atmosphere EXplosible" sözcüklerinin kısaltılmışıdır. Patlayıcı Ortamların Tehlikelerinden Çalışanların Korunması Hakkında Yönetmeliğin (1999/92/EC direktifi)

Amacı, "işyerlerinde oluşabilecek patlayıcı ortamların tehlikelerinden (potansiyel risklerinden) çalışanların sağlık ve güvenliğini korumak için alınması gerekli (minimum) önlemleri belirlemektir". Burada,

Patlayıcı ortam; "Yanıcı maddelerin gaz, buhar, sis ve tozlarının atmosferik şartlar altında hava ile oluşturduğu ve herhangi bir tutuşturucu kaynakla temasında tümüyle yanabilen karışım" olarak tanımlanmıştır.

Patlayıcı Ortam

- **Gaz, buhar, sis ve toz halindeki yanıcı madde**
- **Hava (oksijen)**
- **Tutuşturucu kaynağı**

Anılan direktif ve yönetmeliklerin uygulanacağı ve patlayıcı ortamların oluşabileceği endüstri çeşitleri ise; • Metalurji , • İlaç , • Ağaç , • Yiyecek , • Atık ve geri kazanım , • Lağım işleri , • Toz boyacılığı , • Yağ ve gaz üretimleri , • Yağ ve gaz kullanımları , • Gaz dağıtıcıları , • Kimya Fabrikası , • Petrol istasyonları vb.dir.

Yönetmelikler-direktifler'le **işyeri yönetimine şu yükümlülükler getirilmiştir:**

İşveren(lerden), aşağıda belirtilen temel ilkelere ve verilen **öncelik sırasına uyarak**, yapılan işlemlerin doğasına uygun olan teknik ve organizasyona yönelik önlemler alması istenmektedir. Bunlar; **patlayıcı ortamın** oluşmasını **önlemek**, veya yapılan işlemlerin doğası gereği patlayıcı ortamın oluşmasının önlenmesi olası değilse, patlayıcı ortamın **tutuşmasını önlemek**, ve işçilerin sağlık ve güvenliklerini sağlayacak şekilde patlamanın zararlı **etkilerini azaltacak** önlemleri almak(tır).

Risk değerlendirmesi yapılırken dikkat edilecek durumlar: patlayıcı ortamın oluşma

olasılığı ve bu ortamın kalıcılığı, statik elektrik de dahil **tutuşturucu kaynakların** bulunma, aktif ve etkili hale gelme **olasılığı**, İşyerinde bulunan tesis, kullanılan maddeler, prosesler ile bunların olası karşılıklı etkileşimleri **Olabilecek patlamanın etkisinin büyüklüğü(dür).**

Patlama riski (*hesaplanırken*), patlayıcı ortamın oluşabileceği yerlere açık olan veya açılabilen diğer yerler de dikkate alınarak **bir bütün olarak** değerlendirilmesi istenmektedir.

İşyerlerinde organizasyonel önlemler olarak da;

- Denetimler
- İş İzinleri
- Sınırlandırılmış alanlar (etkisinde kalmanın önlenmesi)
- Sistemi (iş) durdurma (kapama) prosedürleri
- Temizleme
- Eğitim (tahliye ve kurtarma)

• İşçiler (alt işveren/taşeron işçileri dahil) patlayıcı ortamların riskleri konusunda uygun şekilde **eğitilmesi**,

• Patlama tehlikesi olan ortam risklerinin bulunduğu alanlara girecek ziyaretçilere daima bir işçi(nin) refakat etmesi, ziyaretçilerden sorumlu personel ziyaretçilerin uyması gereken güvenlik ve acil durum prosedürleri hakkında bilgi vermesi,

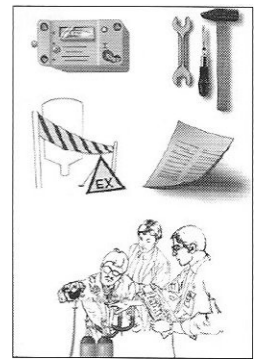
• Ex-tehlikeli alanlara, cep telefonu, hesap makinesi, kamera vb. taşınabilir elektrikli ekipmanların getirilmesine izin verilmemesi (*Elektrikli kol saati ve işitme cihazları'na izin verilebilir*),

• Tehlikeli bölge olarak sınıflandırılan yerler için , alt işverenler / taşeronlar tarafından yapılacak bütün işlerde ve (bakım, onarım vb.) Standart olmayan tüm işlerde bir **"iş izin sistemi"** uygulanması, bu uygulama ex-tehlikesi olan alana sertifikasız bir ekipman alınmasını içermelisi,

• Bakım, boşaltma işlemleri ve temizleme'yi de kapsayan çalışma talimatları hazırlanması ve yayınlanması, • Yangın, gaz kaçağı, tehlikeli maddelerin dökülmesi -saçılması vb. olaylarda doğru davranış kurallarını da kapsayan **acil durum talimatları** hazırlanması ve uygulanması, acil durum **tatbikatları** periyodik olarak yapılması., sayılabilir.

Teknik önlemler ise;

- Inert'leştirme (Inerting) (kısmi veya tam)
- Patlama panelleri
- Yalıtım (İzolasyon)
- Bastırma ve su spreyi :
- Sıcaklık derecesi, devir ve titreşim ölçümleri

- Gaz ölçümleri
- Dizayn
- Bakım (mekaniksel, elektriksel)
- Topraklama ve kısa devre

(Aşağıda belirtilen) sınıflandırılmış alanlarda kullanılacak tüm elektrikli ekipmanlar, AB Direktifi 94/9 veya daha önceki uluslararası veya ulusal standartlara göre belirlenmiş gerçek bölgelere (zon'lara) uygun olarak sertifikalandırılması,

-Bu uygulama, aynı zamanda fan'lar, kompresörler, türbinler, pompalar, vana çalıştırıcıları, alev tutucuları vb. mekaniksel ekipmanlara da uygulanması,

- Ex-etiketleri / işaretleri tehlikeli alanlar olarak sınıflandırılan yerlerin girişine konulması,
- Bölge (zon) 1 ve 2 olarak sınıflandırılan tehlikeli alanlarda sadece kıvılcım çıkartmayan el aletleri bulunması ve kullanılmalı, eğer diğer el aletleri kullanılacaksa yazılı iş izin sistemi gerekli olması,
- Tehlikeli olarak sınıflandırılmış alanlardaki sabit ekipmanlar, elektriksel olarak bir birine bağlanması ve topraklanmalı, bu bağlamanın etkinliği ulusal standartlara göre periyodik olarak kontrol edilmeli,
- Sahada çalışan bütün işçiler, elektrostatik kıvılcım yaratmayacak kumaştan yapılmış iş elbiseleri giymesi,
- Sahada çalışan bütün işçilerin yarı-iletken ayakkabılar giymesi ve zemin yarı iletken özelliklerde olmalı, (Betonla kaplanan zeminler genellikle yarı iletken özelliktedir fakat zemine yapılan bir yüzey işlemi iletkenliği yok edebilir.)

• Risk değerlendirmesinde, belirlenen bazı riskler için önceden ilave diğer önlemlerin alınması, gibi önlemler alınabilir, belirtilen kurallara uyulur. (Teknik) iş Müfettişlerinin istediği ve Patlayıcı Ortamların Tehlikelerinden Çalışanların Korunması Hakkında Yönetmelik'in 10 nuncu maddesinde sözü edilen "**patlamadan korunma dokümanı**"nda özellikle;

- ✓ Patlama riskinin belirlendiği ve değerlendirildiği,
- ✓ Yeterli güvenlik önlemlerini,
- ✓ Organizasyon önlemleri,
- ✓ Çalışanların eğitimi,
- ✓ Yazılı talimatlar ve çalışma izinleri,
- ✓ Patlamadan korunma önlemleri,
- ✓ Ekipman ve koruyucu sistemlerin seçimi, ve
- ✓ İşyerinde sahaların - (üretim ve depolama) alanların sınıflandırılması(nın)

yazılı olarak yer alması gerekmektedir.

Elbette işyerinde öncelikle **risk değerlendirmesi** yapılması gerekmektedir.

(Çalışma ortamının önceki sayılarında ayrıntılı bir şekilde işlendiği için bu yazıda ayrıca risk değerlendirmesi konusuna değinilmeyecektir)

İşyerlerinde **Prosesin tanımlanması** yapılmalıdır. **Girdiler** olarak;

- Çizimler, akım diyagramları, sıcaklık dereceleri, basınçlar
- Yanıcı maddelerin patlama karakteristikleri
- Devreye alma (start-up) ve devreden çıkartma (shut-down) 'yi da içeren prosedürler
- Koruyucu sistemler
 - Patlama panelleri
 - İzolasyon- yalıtım sistemleri
 - Gaz dedektörleri
 - Havalandırmalar
 - Sızıntı kaynakları
- Ekipman (elektriksel, mekaniksel)
- Etkisinde (maruz) kalan personel
- Yükleme-boşaltma talimatları
- Vaka hikayeleri (istatistikler) göz önüne alınmalıdır.

Öncelikle de işletmede mevcut kimyasal maddelerin bir envanterinin yapılması gerekmektedir.

Bu envanterle "Patlayıcı ortamlar nerelerde oluşabilir ?" sorusu yanıtlanmalıdır.

- Kullanılan maddeler!
- Prosesler!
- Maddenin fiziksel özelliği (ör: yoğunluğu)
- Bazı gazlar havadan ağır olup emisyon noktasının alt tarafına yayılabilir (hafif bir hava akımı, birisinin geçmesi, hava ceryanı patlayıcı karışım oluşturabilir)

Tehlikenin belirlenmesi'nde de;

Ortamın (atmosferin) nitelendirilmesi (karakteristikleri):

Yanıcı'ların tipi ve önemli temel özellikler

Gaz ve buharlar

-LEL/UEL (Alt/üst patlama limiti)

-Parlama noktası

-Ağırlığı

Toz

- Yayılan partikül (tanecik) boyutları ve partikül şekli
- Kimyasal kompozisyonu (bileşimi)
- Nem
- Dağılımı

Sis (mist)

- Damlacık boyut dağılımı
- Kimyasal bileşimi (kompozisyonu)
- Dağılımı

göz önüne alınmalıdır.

İşyerinde **Tehlikeli bir patlayıcı ortam oluşması mümkün mü?** Sorusunu yanıtlarken şunların bilinmesinde fayda vardır.

- Patlayıcı bir ortam oluşma olasılığı olduğu takdirde bu ortamın tehlikesi havadaki madde karışım miktarı ve dolayısıyla patlama sonucu vereceği tahribat ile orantılıdır.
- 1 litrelik sıvılaştırılmış propan buharlaşma sonucu 13.000 litrelik bir patlayıcı atmosfer yaratabilir.
- Kapalı alanlardaki 10 litreden fazla bir patlayıcı ortam, alanın boyutlarına bakılmadan tehlikeli olarak kabul edilmektedir.
- Ampirik bir hesaplama ile kapalı bir ortamda patlayıcı karışımın hacmi, toplam hacmin 10^{-4} üne ulaşırsa tehlikeli demektir.
- Ör: 80 m³'lük bir alanda patlayıcı karışım 8 litreye ulaşırsa tehlikeli demektir.

Patlayıcı Ortam hangi sınıflandırmaya giriyor ? İşyerlerinde bu bölgeler ve buralarda kullanılacak ekipmanların kategorileri belirlenmeli ve işyeri yerleşim planı üzerinde gösterilmelidir.

Sıvı ve gazlar için

• Bölge 0

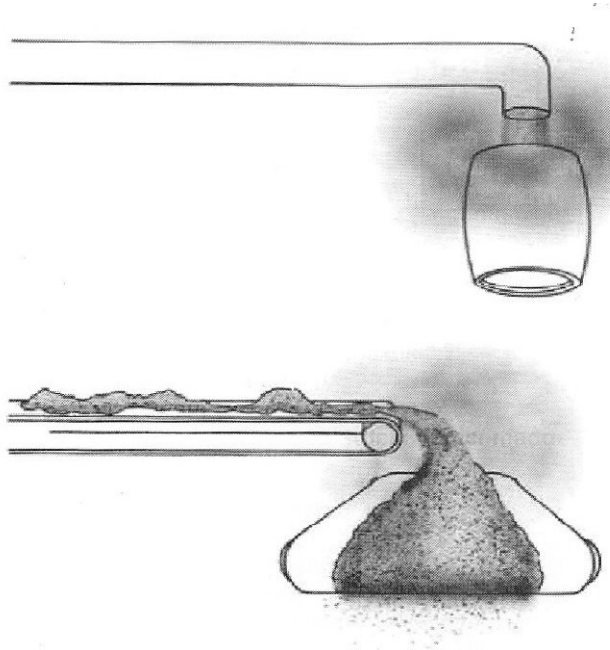
Gaz, buhar ve sis halindeki patlayıcı maddelerin hava ile karışımından oluşan patlayıcı ortamın sürekli olarak ve uzun süre ya da sık sık oluştuğu yerler.

• Bölge 1

Gaz, buhar ve sis halindeki patlayıcı maddelerin hava ile karışımından oluşan patlayıcı ortamın normal çalışma koşullarında ara sıra meydana gelme olasılığı olan yerler.

• Bölge 2

Gaz, buhar ve sis halindeki patlayıcı maddelerin hava ile karışarak normal çalışma koşullarında patlayıcı ortam oluşturma olasılığı olmayan yerler ya da böyle bir olasılık olsa bile patlayıcı ortamın çok kısa bir süre için kalıcı olduğu yerler.

Tozlar için

• Bölge 20

Havada bulut halinde bulunan yanıcı tozların, sürekli olarak veya uzun süreli ya da sık sık patlayıcı ortam oluşturabilecek yerler,

• Bölge 21

Normal çalışma koşullarında, havada bulut halinde bulunan yanıcı tozların ara sıra patlayıcı ortam oluşturabileceği yerler,

• Bölge 22

Normal çalışma koşullarında, havada bulut halinde yanıcı tozların patlayıcı ortam oluşturma olasılığı bulunmayan ancak böyle bir olasılık olsa bile bunun yalnızca çok kısa bir süre için geçerli olduğu yerler(dir).

Patlayıcı ortam oluşabilecek yerler için uyarı işareti

• Patlayıcı ortam oluşma olasılığı olan alanlar belirlenip sınıflandırdıktan sonra işyerlerinde bu alanlara (giriş yerinden itibaren):

• Üçgen şeklinde,

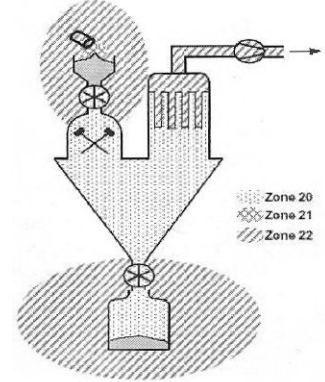
'Siyah kenarlar ve san zemin üzerine siyah yazı,

• Sarı zemin işaret alanının en az %50' si kadar olacak şekilde yapılarak "EX" işareti konulmalıdır.

Özellikle gazlar, buharlar, sisler ve tozlar için belirtilen bölgeler, ve buralarda kullanılacak ekipmanların kategorileri belirlenirken ve önlemler alınırken ayrıca aşağıda belirtilen durumlar dikkate alınmalıdır;

Tutuşturma Kaynakları Patlayıcı Ortamların tutuşmasını güvenilebilir bir şekilde engelleyebilir miyiz ?

- Sıcak yüzeyler
- Alev, sıcak gazlar ve sıcak partiküller
- Mekanik işlem sonucu oluşan kıvılcıklar
- Elektrikli aletler
- Arıza elektrik akımları, paslanmaya karşı katodik koruma
- Statik elektrik
- Aydınlatma
- 9 kHz ila 300 GHz frekansa sahip elektromanyetik alanlar (Radyo frekans dalgaları)
- Frekansı 300 GHz ila 3×10^6 veya dalga boyu 1000 Mm ila 0.1 um optik spekt) olan elektromanyetik radyasyon (Elektromanyetik dalgalar)

- İyonlaştırıcı radyasyonlar (X-ray tüpleri veya radyoaktif maddeler'den),
- Ultrasonik'ler
- Adiyabatik (değişmez ısı) sıkıştırma, şok dalgaları, gaz akımı,
- Yıldırım,
- Kimyasal reaksiyonlar (ısı veren kimyasal reaksiyonlar) ve kendinden-tutuşma.

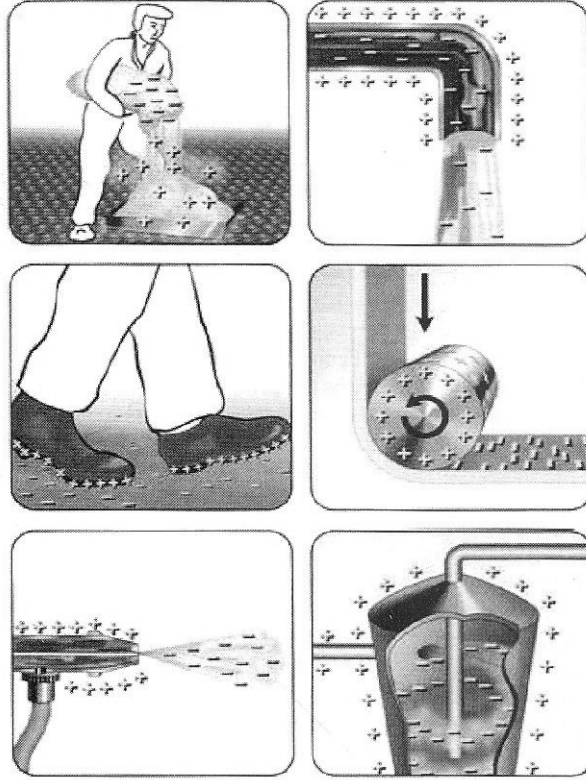
Tutuşma olasılığı(na) önemli veriler:

- Ekipmanın sayısı ve tipi
- Kontrol sistemleri (sıcaklık derecesi, titreşimi, devir, kapama gücü)
- Bakım programı (elektriksel, mekaniksel)
- Düzenli yapılan denetimler
- Düzenli yapılan sıcak işler
- Temizleme (toz birikmeleri)
- İletken olmayan malzemelerin kullanımı (elektrostatik boşaltmalar)
- Topraklama ve kısa devre yapma
- Donanım ve ekipmanın yaşı
- Geçmişteki sızıntı verileri
- Patlama kazaları
- Alevlenme sıcaklığı
- Bir gazın veya gaz karışımının alevlenme sıcaklığı, sıcak bir yüzeyden veya kaynaktan ısı enerjisi olarak yayılmaya başlaması için gerekli olan minimum sıcaklık derecesidir.
- Kullanılacak cihazların en büyük yüzey sıcaklıkları, gaz, buhar veya tozun alevlenme sıcaklığından düşük olmalıdır.
- Alevlenme sıcaklığına bağlı olarak, alevlenebilir maddeler 6 sıcaklık sınıfına ayrılmıştır.

Statik elektrik

Statik elektrik deşarjına mani olmak için alınabilecek önlemler

- ✓ Elektriksel anlamda geçirgen olan nesnelere topraklanması,
 - ✓ Kişilerin yerle toplam direncinin 10^8 m'u geçmeyecek şekilde uygun ayakkabılar giymek,
 - ✓ Geçirgenliği az olan nesnelere kaçınmak,
 - ✓ Geçirgen olmayan yüzeyleri azaltmak,
 - ✓ Tozların transferi ve dolumu için, içeri izole edilmiş geçirgen metal kapları veya kanalları kullanmamak
- Patlamalar genellikle devreye alma ve devreden çıkarma veya düzenli olmayan işlemler sonucu oluşur.

(Statik elektriğin oluşabileceği yerler)

UYARI!

Temizlik sırasında toz patlaması olabilir.

Sözün Sonu, halen yürürlükte olan "Parlatıcı, patlayıcı, Tehlikeli ve Zararlı Maddelerle Çalışılan İşyerlerinde ve İşlerde Alınacak Tedbirler Hakkında Tüzük"e göre exproof (alev geçirmez, etanş) olan iş ekipmanları, yeni yönetmeliklere göre "ex-protected" -patlamadan korunmalı olması gerekmektedir. Eskiden ex-proof sisteminde (division) bir tesisin tamamı düşünülür iken, yeni "ex-protected" sisteminde ise (ZON sistemi) tesise konulan komponentler ayrı ayrı dikkate alınması gerekmektedir. Böylece patlama olasılığı ortadan kaldırılacak ya da olası patlamanın zararı en aza indirilecektir.

Kaynaklar

- - , Major Hazard Control Apractical manual, International Labour Office, 1990 Geneva (ISBN 92-2-106432-8) , s.55-63
 - Bağan, Mustafa (Haz.), Patlayıcı Ortamlarda Çalışmak, ABİGEM Güvenli Çalışma Dizisi No: 003/2005 Kocaeli
 - Commission of the European Communities Brussels, 25.8.2003 COM(2003) 515 final
 - Potentially Explosive Atmosphere-EU Directive 1999/92/EC IGC Document 134/05/E EIGA European Industrial Gases Association AISBL
 - Larsen, Fystein . Explosion Risk in Process Industry in light of ATEX Directive 1999/92/EC , GexCon A/S
 - Yeditepe Üniversites Patlayıcı Ortamlarda Güvenlik Sempozyumu 17 Haziran 2006 notları.
 - Özkılıç Özlem, İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetim Sistemleri ve Risk Değerlendirme Metodolojileri , Türkiye İşverenler Sendikası Konfederasyonu, Yayın No:246 Mart 2005
- http://www.cdynamics.com/atex_directive.html
<http://ec.europa.eu/enterprise/atex/guide/index.htm>
[http://ec.europa.eu/enterprise/atex/gasturbines.htm#\(1\)](http://ec.europa.eu/enterprise/atex/gasturbines.htm#(1))

* Kim.Müh.,
İş Sağlığı + İşletme Yönetimi Bilim Uzmanı;
Çalışma Bakanlığı Eski İş Güvenliği Müfettişi (1978-1985)
İş Güvenliği Uzmanı (A Sınıfı Sertifikalı)

SOSYAL POLİTİKA

Gönüllü Kuruluşlar ile GÖNÜL İlişkisi

A. Gürhan FİŞEK*

agf at fisek nokta org nokta tr

1 "Gönül" toplumumuzda en çok değer verilen, en çok sözü edilen olgulardan biridir. Gönülsüz yapılan işlerden, yarar ummayan bir geleneğimiz var. Bu yaklaşım içerisinde bir toplumsallık da barındırıyor:

- Kendine yapılmasını istemediğini başkasına yapma.
- Benim için ne istiyorsan, Allah sana iki katını versin.
- Allah gönlüne göre versin

gibi dilekler, bu yaklaşımın bir kişinin boyutlarını aştığını ortaya koymaktadır.

Öte yandan "imece" geleneğinin çok yaygın kullanıldığı bir kültürden geliyoruz. Demek ki, tipik bir gönüllü emeği örneği olan, "imecelerle düşünce eyleme de dönüşmüş olmaktadır. Yine bir başka kültürümüze yerleşmiş olgu "vakıf" geleneğidir. Padişahın tek otorite olduğu ve her türlü mülke istediği gibi hükmettiği bir dönemde, insanların bağımsız odaklar oluşturmaları ve istedikleri amaçlar doğrultusunda mülklerini vakfedebilmeleri olanağı vardı. Çoğunlukla sosyal amaçlı olan vakıflar, aynı zamanda gönül zenginliğinin de bir anlatımıydı.

Bir toplumda, kültürel yapısına sinmiş değerlerden temel almayan eylemlerin kök salmasına, sürdürülebilir olmasına olanak yoktur. Onun için de, "gönüllü kuruluşlar", "sivil toplum örgütleri", "yurttaş örgütleri" ne dersek diyelim, bu kesimde "yoz" ya da "yozlaşan" örgütler, sivil toplum örgütlerinin olmazsa olmaz ilkelerinden ödün vermişlerdir.

Sivil toplum örgütlerinin olmazsa olmaz ilkeleri şu sorulara verilen olumlu yanıtlarda yatıyor:

OLMAZSA OLMAZ ÖZELLİKLERİ:

- Bir kişinin boyutlarını aşıyor mu?
- Ortak amaç var mı?
- Bağımsız bireylerden oluşuyor mu?
- Gereksinmeler temel alınmakta mı?
- Gözardı edilen sorunları sahipleniyor mu?
- Toplum çıkarları öne alınıyor mu?
- Kamuoyunu duyarlılaştırma işlevi var mı?
- Çalışmalarında sürdürülebilirliğe önem veriliyor mu?
- Gücünü arttırmanın yollarını arıyor mu? (birliktelikler vd)

- Yurttaşlar arasında ayırım (bölücülük) yapıyor mu?
- Gönüllü emeği yüceltiliyor mu?
- Gönüllü giriş ve çıkış olanağı var mı?
- Örgüt içinde farklılıklara hoşgörü ile bakılıyor mu?
- Hükümet dışı olarak nitelenebilir mi?
- Yönetsel ve ekonomik yönden bağımsız mı?
- Kâr amacı gütmemesi engellenmiş mi?
- Örgütte lider egemenliğinin aşıldığı ve takım çalışmasının gerçekleştirildiği söylenebilir mi?
- Örgüt içi demokrasi ve katılımcılık sağlanmış mı?
- Örgüt içinde farklı ve erişilmez katmanların oluşması önlenmiş mi?
- Örgütte şeffaflık ve hesap verilebilirlik sağlanmış mı?
- Evrensel ilkeler ve çağdaş değerler temel alınmış mı?
- Toplum ileri taşıma özgevi var mı?

Bu ilkeler gönüllü örgütler arasında sayılan, ama değişik özellikler taşıyan örgüt tiplerinde farklılıklar göstermektedir. Gönüllü örgütler arasında siyasal partileri, meslek odalarını, sendikaları, iş dünyasının demeklerini ya da devlet kuruluşlarının bünyesinde kurulan vakıfları da sayabiliriz; ama yukarıdaki olmazsa olmaz ile ne ölçüde bağdaştıklarını irdeleyerek.

Gönüllü kuruluşlara, kendi kuruluşları olduğu için tüm yurttaşlar sahip çıkmalıdır; katılmalıdır. "Herkes", sosyal politikanın sihirli sözcüğüdür: "Nimetleri herkes ile paylaşacaksınız; külfetlere herkes ile birlikte katlanacaksınız". Düşlerinin izleyicisi olacaksınız; kimseye mahkum olmayacaksınız. Bunun da yolu toplumsal dayanışmadan, sosyal adaletten ve gönüllü örgütlere gönül vermekten geçiyor.

Ama gönüllü kuruluşlar, kendilerine çeki düzen vermezse, özeleştirilerini yapmaz, başarı ölçütlerini gözardı ederlerse, boylarından büyük zararlara neden olurlar. Yalnızca gönüllüklerini yitirmekle kalmazlar; tüm gönüllü eylemine kara çalarlar, yanlış bir imaj oluştururlar.

Gönüllü örgütlerin kendilerini değerlendirmeleri, kimliklerini ortaya koymaları için bazı ölçütler vardır. Bunları şöyle sıralayabiliriz:

KURUMSAL BAŞARI GÖSTERGELERİ⁽¹⁾ :

1. ÖRGÜTÜN TOPRAĞI

- Örgütün yeşerdiği sosyal-kültürel yapı
- Örgütün üye bileşimi
- Üyelerin yapısı, beklentileri, özlemleri, direnme noktaları
- Toprak zararlıları ile mücadele (Üyelikle bağdaşmayan davranış gösterenlerle ilgili işlemler)
- Zararlılarla mücadele birimi
- Ödüllendirme ve cezalandırma
- Yapılan işlemlerin duyurulması

2. ÖRGÜTÜN SOYAĞACI

- Geçmişte görev alanlar ile toplumda yarattıkları etkiler, saygınlıkları vb
- Değerbilirlik
- Kurumsal miras
- Dinamizm ve gelişmeye dönük yapı

3. ÖRGÜTÜN KİMLİĞİ

- Örgütün şeması (organları ve ilişkiler ağı)
- Örgütün yasal dayanağı (Tüzüğü, senedi, yasası vb)
- Örgütün tanıtımı
- İç halkla ilişkiler
- Dış halkla ilişkiler
- Örgütün yasama gücünün (demokrasinin) geliştirilmesi
- Yasal dayanağı ayrıntılandıran yazılı kuralların geliştirilmesi
- Örgüt yönetimlerini izleme olanaklarının geliştirilmesi (soru önergeleri, gensoru, inceleme-araştırma komisyonları)
- Yeniden yapılanma hazırlıkları

4. ÖRGÜTÜN BELLEĞİ

- Örgütün seyir defteri
- Faaliyet raporları
- Katılman ya da düzenlenen toplantılara ilişkin raporlar
- Deneyimlerin ve Projelerin Raporları
- Yayın çıkarılması; web sayfası hazırlanması

5. ÖRGÜTÜN ÜRETİMİ

- Örgütün yükümlülükleri
- Eylemler ve ortaya konulan çalışmalar
- Eylemlerin irdelenmesi
- Örgütün amaçlarıyla uyumluluğu
- Kapsayıcılığı

- Sürdürülebilirliği, kalıcılığı
- Kendini finanse edebilirliği
- Birliktelikler (Gönül-bağı projeleri)

6. ÖRGÜTE GERİ YANKINLANMA YOLLARI

- Üyelerinin ve kamuoyunun etkilerine açıklık
- Geri yankılanma için akış planları oluşturulması
- Yankıların tartışıldığı platformlar ve sonuçlan duyurulma yolu

7. YAŞAMSAL GEREKSİNİMLERİ KARŞILAMA DÜZEYİ

- Üyelerinin yaşamlarını kolaylaştırıcı ya da zenginleştirici etkinlikler
- Örgütün ekonomik güç oluşturması
- Örgütün üyelerini koruyucu ve sahiplenici tutumu

8. ÖRGÜTE PARASAL DESTEK SAĞLAMA

- Hükümet yardımı
- Bağışlar
- Hizmet sunumu
- Projeler
- Varlıkların değerlendirilmesi

9. ÖRGÜTÜN YAŞAMA ALANI

- İçinde yaşanan toplum kesitinin sorunları
- Sosyal sorunlara karşı duyarlılık
- Birliktelikler

. Gönüllü çalışmanın yarısı "gönül" ise, diğer yarısı da "çalışma"dır. Biz gönüllü çalışıyoruz da, diğer örgütlerde çalışanlar (sözgelimi kamu kurumlarında çalışanlar) gönülsüz mü çalışıyorlar? Kismen olabilir. Çünkü ücretli ilişki, bir zorunluluk sonucu ortaya çıkıyor ve kişinin gönül olmasa da salt ekonomik gerekçelerle bu görevi sürdürmeye onu zorlayabiliyor. Hiç kuşkusuz ücretli çalıştığı halde, gönülünü o işe verenler de az değil. Ama bunun tersi geçerli değil. Gönülsüz olduğu halde, zorla bir gönüllü örgütte çalışmak olmaz.

Bir elmanın ikinci yarısı, "Gönüllü çalışma"nın diğer ögesi de "çalışmak". Çalışma kavramı, ister bir parasal kazanç için yapılsın, ister gönüllü yapılsın, bir işin gerçekleştirilmesidir. Gönüllü olması, baştan savma yapılmasını ya da disiplinden yoksun, keyfine göre yapılmasını gerektirmez. Bir işi üretmenin kuralı neyse, ister gönüllü olsun

ister bir ücret karşılığı yapılsın, aynen uygulanacaktır.

"Gönüllü çalışma"nın bir başka yönü birden fazla kişiyi ilgilendirmesidir. Yalnızca kendisi için ve kendi başına bir çalışmaya gönüllü çalışma demeye olanak yoktur. Böyle bir şey varsa, buna "kendisi için çalışma" ya da "kendisine çalışma" diyebiliriz; ama "kendisi için gönüllü çalışıyor" diyemeyiz. Para kazanmak amacıyla gerçekleştirilen çalışma tek kişilik de olabilir bir takım çalışması da olabilir. Gönüllü çalışma bir başkası için çalışmadır; takım çalışmasıdır ve tek kişilik bir çalışma değildir.

Gönüllü çalışmanın bu kolektif niteliği, gönül bağına zorunlu kılar; hem ulaşılmak istenen amaçlar bakımından ve hem de kurulan takım bakımından bir gönül ilişkisinin bulunması gerekir. Bir kişinin hiç onaylamadığı bir amaç için, taban tabana zıt olduğu insanlarla bir arada ve "gönüllü" çalışması düşünülebilir mi? Hayır, işte bu tam da gönülsüz çalışmadır ve ancak profesyonel bir çalışma ya da zorla çalıştırma düzeni içerisinde karşılaşılabılır.

Profesyonel çalışmadan farklı olarak gönüllü çalışmalarda süre kısıtlaması da yoktur. Bir ücret karşılığı yapılan çalışmalarda, yasalar çalışma sürelerinin en çok ne kadar olabileceğini ve yasal ortalama sürelerin aşılması koşulunda ne gibi ödemeler yapılabileceğini ortaya koymuştur. Buna karşın gönüllü çalışmalar, genellikle bu sürelerin tamamlanmasından sonra başlar ve fizyolojik engeller (yorgunluk, uyku, beslenme, hastalık vb) dışında sürebilir. Bu sürenin ayarlanmasında da, gönüllülük esastır.

Gönüller bir olursa, samanlık seyran olur. Gönüllü çalışma, elverişsiz ortamlarda ve en zor koşullarda bile gerçekleştirilebilir. Özveride bulunulabilir ve meşakkat = çile çekilebilir. Ama bir ücret karşılığı çalışmada, ücret beklentisi kadar hizmetin sunulma koşullarında da belirli bir düzeyin sağlanması gereği vardır; bu aynı zamanda yasal bir zorunluluktur ve beklenir.

Gönüllü çalışmayı tercih edilir kılan bir çok öge sayılabilir. Bu kadar seçme ve motive ve çok sayıda bir insanı biraraya getirmek hemen hemen olanaksızdır. Kişinin gücünü ve enerjisini harcamasında, fizyolojik engel dışında hiçbir engel yoktur. Bu çalışmadan kişinin sağlayacağı hiçbir çıkar olmadığı için, ne aklı ve ne de midesi ona farklı yönler göstermektedir. Kendisi hedefini seçtiği ve yapacağı işi benimsediği için (hemen bırakıvermesine hiç bir engel yok) canla başla çalışabilecektir.

Buna karşın profesyonel (ücretli) çalışmanın da önemi yadsınamaz. Gönüllü örgütlerde, profesyonel çalışmalar gerçekleştiren kişiler de olmalıdır. Sürdürülebilirliğin ve kurumsallaşmanın gerçekleştirilebilmesi için de, profesyonel emek vazgeçilmezdir. Çünkü gönüllünün gönülünün ne zaman kayacağı ya da yıldızının ne zaman söneceği bilinemez. Ona bağlı yürütülen ve geniş bir toplum kesitini etkileyen bir çalışma, onun kaybıyla çıkmaza girebilir. "Çalışma" adına böylesi bir açmazla karşılaşılmalıdır.

Gönüllü örgütlerde, gönüllü (amatör) olsun, profesyonel olsun, çalışmalarda asla izin verilmemesi gereken

kurallardan biri de, kişisel çıkar ögesinin kullanılmasıdır. Hiçbir üye, çıkarı uğruna, gönüllü örgütün imajını, amacını vs tehlikeye sokamaz. Uzun soluklu ve istikrarlı bir gönüllü örgüt çalışması, gönüllü ve profesyonel çalışmanın ustaca uyumunu gerektirir.

"Gönüllülüğümüz" ile "çalışma disiplinimizi" biri diğerini ezmeyecek biçimde kaynaştırmalıyız. Her şeyin gönlümüze göre olduğu bir dünyayı kurmalıyız. Sığınabileceğimiz en güvenli liman, gönlümüzdür. Aynı gemide seyahat ettiğimiz bilincinde, herkesin aynı limana sığınmayı akıl edeceğini ummak zorundayız.

* Prof. Dr. Ankara Üniv. Siyasal Bilgiler Fak. Öğr. Üyesi
Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı Genel Yönetmeni
Kaynak

(1) Fişek A.G., Toplum Örgütlerinde Üretim ve Katılım -Çalışma Ortamı Dergisi Sayı: 14 Mayıs - Haziran 1994

TOPLUM Yanlış Tribünün Seyircisi

Erdoğan BOZBAY*

Sevgili dost Fikret Ögdüm'ün anısına...

Epeyce uğraş vererek aldığımız biletleri parmaklarımızın arasında tutmanın mutluluğunu yaşıyoruz. Aceleyle konuk takım taraftarlarının, yani bizimkilerin toplandığı saatli kale arkasına yöneliyoruz. Ortalık ana baba günü. Bir telaş, bir karmaşa yaşanıyor ki sormayın. Kapiya yaklaşmak mümkün değil. İçeriye girsek bile oturacak yer bulacağımız da şüpheli. Çaresiz rotamızı, rakip takım seyircilerinin kullandığı kapılardan birine çeviriyoruz. Hiç beklemeden rahatlıkla içeriye giriyor, tribünde kendimize güzel bir yer ayarlıyoruz. Kısa sürede stadın neredeyse tamamı doluyor. Ne maç olacak ama! Mevsim bahara soyunmuş. Yakmayan bir güneş insanın içini ısıtıyor. Yer gök kırmızı siyah bayraklarla donatılmış. Kaderin cilvesine bakın, her iki takımın renkleri aynı olmakla birlikte, şehirleri, sloganları, tribünleri farklı. Ne yazık ki arkadaşım ben, bu tribünde olmaması

gereken iki aykırı seyirciyiz o an. Doksan dakikalığına da olsa bedenleriyle yürekleri birbirinden ayrı düşmüş, tedirgin ve ürkek iki seyirci.

#

Konfetiler, bayraklar, pankartlar, davullar. Ortalık tam bir bayram yeri. Atılan sloganlarla havaya giren iki takım seyircisi patlamaya hazır mayına dönmüş. Herkes burnundan soluyan İspanyol boğalarını andırıyor. Amigo Orhan bir yolunu bulup sahaya inmiş. "Es es es, ki ki ki, eski eski es" nakaratıyla ortalığı renklendirmeye, laf aramızda biraz da kızıştırmaya çalışıyor. Karşı tribünler anında yanıtıyor bizimkileri. "Gençler, gençler". Derken maestromuz görevlilerce, alkış ve yuuuh sesleri arasında yaka paça sahadan çıkarılıyor. Ama amigo Orhan bu, pes eder mi hiç! Biraz sonra bizimki kapalı tribünün çatısında alıyorduk soluğu. Kaldığı yerden

seyirciyi ateşlemeye devam ediyor. Tabii alkış ve yuuuh sesleri birbirine dolanıyor yeniden. Şimdi düşünüyorum da Amigo Orhan'ın çabaları, tribünlerin ilgiyle karışık tepkisi, yaşanmaya değer hoşluklarmış. Sanırım benim gibi birçok insan, her iki tarafın takımlarını centilmence desteğini, zarafet sınırlarını zorlamayan karşılıklı atışmaları hala gülümseyerek anımsıyor olmalı. Sonunda, hakemin başlama düdüğüyle birlikte ortalık biraz yatışıyor. Gıkımızı çıkarmadan uslu uslu maçımızı seyretmeye koyuluyoruz. En ufak falsoda tartaklanacağımız, hatta elden ele nakliyatla tribünden indirileceğimiz kesin. Derken bizim takım bir gol atmaz mı! Bir an kendimize hakim olamayıp yerimizden fırlıyoruz. **"Gooooo!"** Şimşek hızıyla beliren düşünceyle anında kendime geliyorum. Ateş basıyor tüm vücudumu. Soğuk, soğuk terliyorum. **"Biz kendi tribünümüzde değiliz ki!"** Hemen arkadaşımı dürtüp, ağızımızdan kaçan sözcükleri ters yüz etmeye çalışıyoruz. **"Yuuuh kova kaleci. Ulan bu gol de yenir mi be!"** Dışımız böyle söylüyor ama yüreğimizin sevinçten yerinde duramadığı kesin. Neyse, bu kritik durumu kazasız belasız atlattığın ardından maçı daha bir keyifli izliyoruz. Hatta devre arasında karşı takımın taraftarlarıyla maçı kritiğine bile giriyoruz. Sizin anlayacağınız pek istemesek de **"tribüne oynamak"** zorunda kalıyoruz. Sonuç ne mi oluyor? İkinci yarı bir gol de onlar atıyor, maçı 1-1 sonuçlanıyor. Yediğimiz gole de yeterince üzüldüğümüzü söyleyemem. Yalnız, arkadaşımın tükettiği sigara izmaritlerinden oluşan minik tepelikten bahsetmeye bilmem gerek var mı! Ne zaman konu futboldan açılrsa aklıma hep bu maçı gelir. O gün yaşadığımız keyifli sıkıntıyı biraz da utanarak anlatmadan edemem. Her şeye rağmen biz o tribüne gitmemeliydik derim kendime. Taraftarlığımızı gizlemeye, onlardan biriyim gibi davranmaya, kısacası, masum sahtekarlığa hiç gerek yoktu. Utancım, pişmanlığım biraz da bundandır.

#

Televizyonda harika bir film yakaladım geçenlerde. "Machunga". Cin gibi bir çocuğun gözünden Şili'deki acılı dönem, çarpıcı bir dille anlatılıyor. Alabildiğine iyi örülmüş senaryo tıkır tıkır işliyor. Nefis müzik ve görüntüler filmi daha bir etkileyici kılıyor. Size filmi tümüyle anlatacak değilim. Yalnızca beni çok etkileyen birkaç kare var ki onları sizlere özetlemeye çalışacağım.

Machunga'nın yerli kökenli arkadaşı, babası, ablası ve yakınları yoksul bir hayat sürmektedir. Taşımacılıkla uğraşan ailenin, kazanç yollarından birisi de göstericilere bayrak ve benzeri malzemeler satmaktır. Külüstür kamyonetlerinin arkası düzenli bir biçimde yerleştirdikleri bayraklar, şapkalar, rozetler, flamalarla doludur. O gün hangi partinin gösterisi varsa onlarınki sergiye çıkarılır, yürüyüşçülere pazarlanır. Bazı günler aynı anda birden fazla gösteri olduğunda, aralarında iş bölümü yapılır. Önemli olan satışların aksamadan sürmesidir. Kaldı ki onların da kendilerini daha yakın hissettikleri bir parti vardır. Ama ticarete renk vermemek esastır. Polisten dayak da yeseler, göstericilerden azar da işitseler, tanıdıkları bazı yüzleri, hiç beklemedikleri bir grubun içinde yürürken de görseler tanımazdan gelmeleri gerekir. Bu gibi durumlarda, ekme parası peşinde koşanların, bir gözü görmemeli, bir kulağı duymamalıdır.

#

Birbiriyle ilintisiz gibi görünen bu iki olayı şöyle bir harmanlamaya ne dersiniz? Bu hayali buluşma sonrası elde edilecek bazı görüntüler, bakalım size de bir şeyler çağrıştıracak mı? Malum, günümüzde hemen her şey televizyon aracılığıyla evlerimizin içine teklifsizce süzülür. Belgeseller, magazinler, spor karşılaşmaları, yürüyüşler, gösteriler, protestolar... Savaşlar bile naklen yayınlanır. Dernek, vakıf, oda, kulüp, siyasi parti etkinlikleri, seçim meydanları, salonlar, tribünleri dolduran yığınlar, en küçük ayrıntılar kameramanlarca taranır. Her şey ayan beyan gözümüzün önünde gelişir. İşte bu yürüyüş ya da toplantılarda boy gösteren bazı tipler, insana tanıdıkmiş gibi bakar. Belleğinizi biraz zorladığınızda, bu tanışıklığın nereden kaynaklandığını bulmakta gecikmezsiniz. Çünkü onlar, ön safların değişmez kahramanlarıdır(!). Salonların, tribünlerin en manzaralı yerlerine, havalı ve mağrur edayla hep onlar kurulur. Değme oyuncuların çok daha iyi poz kesmekte üstlerine yoktur. Göz önünde olmaları bir yana nedense, girdikleri gurupların tepe noktalarında hep onların adına rastlanır. İşin garip tarafı son bulunduğu yerle bir önceki arasında en ufak bir ilintinin olmayışıdır. Ya da bize öyle gelir. Yarın ne mi olur? Bir başka değer yükselişe geçer, rüzgar başka bir yönden eser, o malum yüzler, yüz metre seçmelerine katılan atletler misali canını dişine takar, orada da ön saflarda yerini alır. Sadece onlar mı? Yooo. Her yıl takım değiştiren ünlü futbolcular, bol bol sevgili değiştiren oyuncular, mankenler, sosyete özentileri, paralı kanal peşinde koşuşturan sunucular, yo(ğu)rumcular, gevişçiler, dizi yapımcıları... Herkes birbirine benzemek için amansız bir yarışa girişmiştir. Bayraklar, partiler, rozetler, kanallar, logolar, dekorlar, patronlar, takımlar, sloganlar akla gelebilecek her şey, hatta zaman bile değişse, o malum yüzler asla değişmez. Her an, her türlü olasılığa önceden hazırlıklıdır. Her son(uç) yeni bir başlangıç, her yeni başlangıç yeni bir fırsattır. Önemli olan, paranın, şöhretin, özellikle de gücün uzağına düşmemek, ön safların vazgeçilmezi olabilmektir. Hacıyatmaz gibi hep ayakta kalmanın inceliklerini(!) çok iyi bildikleri, sürekli gündemde kalmayı becerebildikleri için hayranları, daha da kötüsü kopyaları çığ gibi çoğalmaktadır. Su almaya başladığında ise, gemiyi, pardon partiyi, gurubu, takımı, gazete köşesini, teve kanalını ya da sevgiliyi ilk onlar terk eder. Kazanımları her zaman tam tekmiil olsun isterler. Birisinin eksikliğine ya da çaptan düşmesine asla tahammülleri yoktur. Yağmuru bile beklemeden mantar gibi yerden bitveren yedekler, boşluğu anında doldurur. Hadi filmdeki kahramanların uğraşı ekme kavgasıdır. Bizimkiyse maçı sevdası. Bir yere kadar hoş görülebilir. Ya şu ön safları, tepe noktaları kimselere bırakmayan yüz(süz)lere ne demeli? Her dönem güçlü olabilmek için onlar gibi, ille de rüzgârını bekleyen fırladıklara mı dönmek gerekir? İnsan, evrensel değerlere tutunarak da ayakta duramaz, yere sağlam basamaz, geleceğe doğru emin adımlarla yürüyemez mi?

Aldırma tüm bu anlattıklarına sevgili arkadaşım. Benim ki, yokluğunu hala içime sindiremediğim eskimeyen bir dostla yaptığım yarenlik sadece. Sen yeter ki huzur içinde uyu. Sakın beni merak etme. Şunu da iyi bil ki, arkadaşın, o günden sonra yabancı tribünlerde oturma yanlışlığına düşmedi. Ürkek, çekingen seyirci utancını, tribünlere oynama kolaylığıyla geçiştirmede. Seni yitirdikten sonra, o kadar istemesine rağmen, Eskişehirspor'un maçlarına gitmeyi de hiç mi hiç düşünmedi.

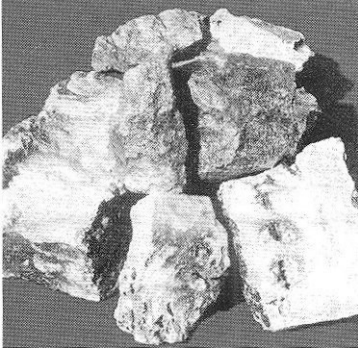
* Jeomorfolog

Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı Yönetim Kurulu Üyesi

İŞ SAĞLIĞI GÜVENLİĞİ

Maden Arama İşlerinde Sağlık - Güvenlik Riskleri ve Önlemler

Şenay GÖKBAYRAK*

senay nokta gokbayrak at fisek nokta org nokta tr

Madencilik, özellikle de yeraltında gerçekleştirilen maden faaliyetleri, iş sağlığı ve güvenliği açısından risk yüzdesi çok yüksek olan faaliyetler olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye'de olduğu gibi dünya genelinde de ölümlü iş kazalarında madencilik iş kolu en ön sırada yer almakta, bu nedenle de iş sağlığı ve güvenliğine ilişkin sosyal politika düzenlemelerinin öncelikli konusu olmaktadır. Bu yazımızda, madencilik faaliyetinin ilk basamağı olan, maden araştırma işlerinde karşılaşılan sağlık ve güvenlik riskleri ile bu risklere karşı alınması gerekli önlemleri aktarmaya çalışacağız.

Maden araştırmaları, başarılı olduğunda kârlı ekonomik faaliyetlere kapı açan ama bir o kadar da yüksek maliyetli ve riskli araştırmalardır. Birçok ülke, güçlü bir potansiyel olduğunu düşündüğü alanlarda, söz konusu araştırma faaliyetlerine yüksek bütçeler ayırmaktadır. Maden araştırmaları,

madencilerin, jeologların, jeofizikçilerin ve jeokimyacıların içerisinde yer aldığı, çok disiplinli bir takım oyunu tarafından yürütülmektedir. Süreç, keşif / arama dönemi ile başlamakta, daha sonra hedef değerlendirme bölümü ile sürmekte eğer başarılı olunursa ileri araştırma dönemine geçilmektedir. Söz konusu araştırma dönemlerinin her biri ayrı özellikler taşıdığından, sağlık ve güvenlik riskleri açısından farklılaşmakla birlikte, ortak nokta, söz konusu çalışmaların gerçekleştirildiği doğal arazi yapılarının özellikleri dikkate alındığında risk yüzdesi yüksek faaliyetler içermesidir. Geçmiş dönemlere göre, maden şirketlerinin, araştırma ile ilgili faaliyetlerde sağlık ve güvenlik kurallarına uyma yönünde iyileşmeler olmakla birlikte, günümüzde sağlık ve güvenlik işlemleri, araştırma işinin bir parçası olarak görülmemen ve güvenlik standartları açısından sorun yaratan alanlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Araştırma işi, genellikle işin belli bir sürede tamamlanması gerekli olan mevsimlik iş özelliği taşımaktadır. Sürecin uzaması, sağlık ve güvenlik risklerinin artması anlamına gelmektedir. Bu açıdan özellikle alana çıkacak grubun, yapılan işlerde ve konaklama için kurulan kamplardaki sağlık ve güvenlik risklerine karşı özel bir eğitim almış olması önemlidir. Araştırma işlerinin, kent merkezleri dolayısıyla sağlık merkezlerine çok uzak alanlarda sürdürülmesi, acil eylem ve konaklama kurallarının çok dikkatli bir şekilde planlanmasını gerekli kılmaktadır. Dış ortamlarda yapılan işlerde, sağlık ve güvenlik standartları ortak bir algıyı ifade etmekle birlikte,

sağlık ve güvenlik anlayışının bir kültürden diğerine değişebilen görece bir kavram olduğu da unutulmamalıdır.

Sağlık Riskleri ve Önlemler: Araştırma işleri, işçilerin ağır fiziksel güç kullanımını gerektiren, alanın transvers, ağır yük kaldırma, riski yüksek iş aletlerini kullanma, sıcak, soğuk ve yağışa maruz kalma, aşırı yükseklikte çalışma gibi her biri ayrı ayrı risk içeren işlerdir. Bu nedenle söz konusu işlerde çalışacak işçilerin işe başlarken fiziksel durumlarının ve sağlıklarının yapılacak işe uygun olması büyük önem taşımaktadır. İşçilerin, kamplarda bulaşıcı hastalık riskine karşı da bağışıklıklarının sağlanması önemlidir. Bu noktada, tüm işçilerin temel ilk yardım ve uzak bölge ilk yardımı konusunda eğitilmeleri, büyük kamplarda ise en azından bir kişinin bu konuda sertifika sahibi olması gerekmektedir.

Dış ortamlarda çalışanların, aşırı sıcak, soğuk ve yağıştan koruyacak uygun giysileri giymeleri, ultraviyole ışınlarından koruyucu geniş kenarlı şapka takmaları ve tenlerini koruyan losyonlar sürmelerinin sağlanması, böcek ve çeşitli zararlıların ısırmasına karşı uygun koruyucu özellik taşıyan giysilerin giyilmesi gerekmektedir. Tüm bu riskler karşısında, koruyucu önlemlere yönelik olarak işçilere eğitim sağlanması öncelikli bir unsurdur. Söz konusu maden araştırmaları, ağır iş aletleri, deliciler, kazma makineleri, patlayıcılar gibi kullanımı uzmanlık gerektiren aletleri gerektirdiğinden, söz konusu aletlerin sadece uzman işçiler tarafından kullanılması, aletlerin sürekli bakımının yapılması, uygun kişisel koruyucuların kullanımına önem verilmesi gerekmektedir. Çukur ve hendek kazımı sırasında, güvenlik ilkelerine dikkat edilmesi ve çökme riski karşısında işçinin yalnız çalışmasına izin verilmemesi gerekmektedir. Patlayıcıların, kullanma, saklama ve taşınmasına ilişkin kurallar ise öncelikli bir önem taşımaktadır. Çalışılan alan, çöl, bataklık, orman, dağ gibi risk yüzdesi çok yüksek olan alanlar olabilir. Dolayısıyla, söz konusu alanlara özgü sağlık ve güvenlik riskleri karşısında hayatta kalma eğitimleri, yeterli yiyecek, su ve aletlerin olması, kamp alanı ile iletişimin sağlanması, tehlikeli durumlar karşısında acil durum planının olması ve tüm çalışanların sıraladığımız önlemleri bilmesi büyük önem taşımaktadır.

Kamp Alanlarında Sağlık-Güvenlik Riskleri ve Önlemleri :

Kamp alanlarındaki sağlık ve güvenlik riskleri, yer, kampın büyüklüğü ve yapılan işlere göre değişen özellikler sergilemektedir. Kamp alanının, olabildiğince güvenli ve kent merkezine ulaşım süresini en aza indirecek bir yere kurulması önem taşımaktadır. Doğal tehlike ve vahşi hayvanlardan korunaklı bir yerleşim sağlanması da unutulmamalıdır. Olabildiğince temiz bir su kaynağı yakının yerleşim yeri olarak seçilmesi gerekmektedir. Eğer yüksekte çalışılıyor ise, kamp alanının, aşırı yükseklikten kaynaklanan sağlık

sorunlarını önlemek için, daha az yüksek bir yere kurulması gerekmektedir. Çadır ya da kamp yapılarının yangından korunacak ve yangının hızla yayılmasını önleyecek şekilde yerleştirilmesi, yangın söndürme aletlerinin merkezi bir yerde tutulması, mutfak ve ofis araçlarının uygun yerlerde konumlandırılması, sigara içme kurallarına dikkat edilmesi, yakıtların uygun işaretlendirilmesi ve yerleştirilmesi, yakıt tanklarının en azından 100 metre uzaklıkta olması, olası yangınlara karşı önlem almada büyük önem taşımaktadır. Kamp alanlarında yiyecek ve içeceklerin hijyen kurallarına uygun olarak saklanması da sağlık açısından öncelikli önlemlerdir. Bunun yanı sıra olası tehlikeli durumlara karşı, ekip arasında iletişim kurallarının en etkin şekilde işletilmesi gerekmektedir. Maden araştırmalarının ileri aşamaları için kurulan kamplara, sadece bu alana ilişkin eğitilmiş işçilerin alınmasına ve gerekli aletleri kullanmalarına izin verilmelidir.

Ulaşım ile İlgili Riskler ve Önlemler:

Maden araştırmaları için çıkılan arazi çalışmalarında yaşanan kazaların önemli bir bölümü ulaşım sırasında olmaktadır. Ulaşım araçları ile ilgili yaşanan kazaların ortak noktasını, tehlikeli yol, hava şartları ile araçlara ilişkin yaşanan sorunlar oluşturmaktadır. Yaşanacak olası kazaların önlemek için genel trafik kurallarına uymanın yanı sıra, kullanılan ulaşım araçlarına özgü bir takım kurallar da ön plana çıkmaktadır. Uçak ile ulaşılabilen arazi çalışmalarında, sadece iyi donanımlı ve güvenli uçakların uçuşuna izin verilmesi; uygun olmayan hava koşullarında uçuşlara izin verilmemesi; turbo motorlu uçakların kullanılması; yükün ağırlığı ve uygun yükleme kurallarına dikkat edilmesi; işçilerin uçak etrafında çalışma koşullarına özen gösterilmesi kaza risklerine karşı öncelikli önlemler olarak karşımıza çıkmaktadır. Deniz ya da nehir ulaşımı süz konusu olduğu zaman, özellikle botların hava şartlarının kötü olduğu koşullarda batma riskine karşı kullanılmaması; botların motor gücü ve kapasitelerine göre yükleme kurallarına uyulması, güvenli botların kullanımı ve tüm işçilerin uygun kıyafetleri giymelerine özen gösterilmesi gerekmektedir.

Çalışma ortamının fiziksel koşullarından kaynaklı bu risklerin yanında, çalışmanın sosyal bir olgu olmasına dayalı olarak çalışma süreleri, uygun ücretler, iş güvencesi gibi çalışanlar üzerinde sosyo-psikolojik açıdan risk yaratacak faktörlere karşı da işin insana yakışır iş kavramına uygun olarak düzenlenmesi büyük önem taşımaktadır.

Kaynak:

ILO, Encyclopaedia of Occupational Health and Safety, **VofcIII**. Mining and Quarrying bölümünden özet-çeviri olarak hazırlanmıştır.

ÇOCUK EMEĞİ

Çalışan Çocukların (12-18 Yaş) Kendi Sağlıklarını Yükseltmedeki Sağlıkla İlgili Davranış Biçimlerinin Saptanması

Öğr.Gör. Zuhâl Emlek SERT *, Doç.Dr. Süheyla Altuğ ÖZSOY**

GİRİŞ

Çocuk işçiliği, çağımızın ivedi çözüm bekleyen önemli bir sorunudur. Çalışan çocukların sayısı ve çektikleri acıların boyutları her geçen yıl artmaktadır (1). Uluslararası Çalışma Örgütü (International Labour Office, ILO)'nün istatistiklerine göre bugün dünyada 250 milyon çocuk çalışmaktadır. Yaklaşık 120 milyon çocuk (5-14 yaş) tam gün süreyle, 60 milyon civarındaki çocuk ise kabul edilemeyecek şekillerde fuhuş alanında, borç karşılığı, cebri, kölelik, uyuşturucu üretimi gibi çocukların moral ve fizik sağlığını bozabilecek nitelikteki tehlikeli işlerde çalıştırılmaktadır (2). Türkiye'de yaşanan sanayileşme sürecinde, gerçek sayıları istatistiklere yansımaya da genelde tüm çalışan çocukların ve özellikle de küçük sanayide çalışan çırakların sayılarının giderek arttığı bilinen bir gerçektir (3). Ekim 1999 Çocuk İşgücü Anketi sonuçları Ekim 1994 Çocuk İşgücü Anketi sonuçları ile karşılaştırıldığında 1992-1999 yılları süresince ILO IPEC'in (Çocuk Emeğinin Sona Erdirilmesi Uluslararası Programı'nın) hedef kitlesini oluşturan 6-14 yaş grubunda istihdam edilen çocukların oranında önemli bir azalış olduğu dikkat çekmektedir. Ekim 1994 Çocuk İşgücü Anketi sonuçlarına göre 6-14 yaş grubundaki çocukların % 8.5'i ekonomik bir faaliyette çalışmakta iken, Ekim 1999'da bu oran % 4,2'ye düşmüştür (4).

Bugünün çocuklarının hem fizyolojik hem ruhsal hem de zihinsel olarak sağlıklı bir yetişkin şeklinde karşımıza çıkması isteniyorsa, uygulanacak köklü çözüm, çocukların çalışma yaşamından uzaklaştırılmasını sağlamak olacaktır. Ancak bu konuda yapılan saha çalışmalarının sonuçlarına göre, ülkemiz koşullarında çocuklarımızı çalışma yaşamından kısa vadede alıkoymak mümkün olmadığından uzak amaca ulaşıncaya kadar çalışma yaşamında kalacak çocukların sağlık ve güvenlikleri açısından çalışma koşul ve ortamlarının iyileştirilmesini sağlamak önem taşır (5).

Bu çalışmanın amacı; çalışan çocukların (12-18 Yaş) kendi sağlıklarını yükseltmedeki sağlıkla ilgili (meslek-iş, entelektüel, fiziksel egzersiz, beslenme, fiziksel bakım, sigara-alkol-ilaç- uyuşturucu kullanımı, duygusal yönetim) davranış biçimlerinin saptanmasıdır.

İzmir Pınarbaşı-İşikkent'te AYKÜSAN (Ayakkabıcılar Küçük Sanayi Sitesi)'ne bağlı 55 atölyede çalışan ve Ç.E.M.(Çıraklık Eğitim Merkezi)'ne devam eden 12-18 yaş grubundaki 109 çocuk işçi oluşturmuştur. Evrenin tümü çalışma kapsamına alındığından herhangi bir örneklem seçim yöntemine gidilmemiştir. İşverenlerin kabul etmemesi ve birçok çocuğunda işyeri değiştirmesi nedeniyle %78 katılım oranıyla 85 çocuk araştırmanın örneklemine oluşturmuştur.

Veri toplamada; çocuklarla ilgili sosyo-demografik özellikleri içeren,

1. "Sosyo-Demografik Veri Formu (meslek-iş, entelektüel, fiziksel egzersiz, beslenme, fiziksel bakım, si-gara-alkol-ilaç-uyuşturucu kullanımı, duygusal yönetim bölümlerinden oluşmaktadır)(6),

2. "Çalışan Çocukların (12-18 yaş) Kendi Sağlıklarını Yükseltmedeki Sağlıkla İlgili Davranış Biçimlerinin Saptanması Anket Formu " kullanılmıştır. Bu anket formunun oluşturulmasında, R.N. Srivastava ve B.L. Varma'nın "Sağlığın Yükseltilmesinde ve Sağlık Üzerinde Temiz Suyun Değeri" konulu araştırmasından yararlanılmıştır (7).

Çalışan Çocukların Sosyo-Demografik Özellikleri

Araştırma sonuçlarına göre, araştırma kapsamına giren çocukların %16,5'i kız, %83,5'i erkektir ve çocukların %24,7'si 15, %24,7'si 16, %17,6'sı 14 yaşındadır. Çocukların doğum yerleri incelendiğinde, %14.1'inin kasaba, %17,6'sının köy, %68,2'si kent doğumludur. Çocukların annelerinin mesleki durumlarına bakıldığında büyük bir oranda (%84,7) ev hanımı oldukları görülmektedir. Babalarının ise %52,9'unun işçi, %10,6'sının ise işsiz olduğu ailelerin gelir düzeylerinin %71,8'inin geliri gidere denk, %21,2'sinin geliri giderden fazla olduğu saptanmıştır. Çocukların %27,1'i 2 kardeşe, %31,8'i ise 5 ve daha fazla kardeşe sahip olduğu saptanmıştır. Kardeş sayısı çocukların aile yapısını göstermesi bakımından önemlidir. Çocukların %59,04'ünün çalışan kardeşi vardır ve en yüksek oranla %57,1'i bir, %32,7'si iki çalışan kardeşe sahiptir.

Çalışan Çocukların

Çalışma Koşullarına İlişkin Özellikleri

Çocukların ilk işe başlama yaşı incelendiğinde, en büyük oranla %28,2 11 yaşında, %21,2'sinin 12 yaşında, %18,8'inin 10 yaşında, %9,4'ünün ise 9 ve daha küçük yaşlarda işe başladığı saptanmıştır. ILO-IPEO projesi araştırma sonucuna göre çocukların %70,9'u 15 yaşından önce çalışmaya başlamıştır. Çocukların haftalık çalışma sürelerinin %62,4'ünün 6 gün olduğu saptanmıştır. Günlük çalışma saati ise en yüksek oranla %38,9 olup, çocuklar 12 saat ve üzeri çalışmaktadır.

Çocukların %97,6'sı çalışmayı kendisi istemiştir. Çalışmayı isteme nedeni, %37,6'sının ailenin çocuğun gelirene ihtiyaç duyması, %14,1'inin meslek edinmek istemesi olarak saptanmıştır. Çocuklar, %58,8 oranında sigortalı, %40 oranında ise sigortalı değildir. Sigortalı (%58,8) çalışan çocukların %95,5'inin sigortalarının ÇEM'ce sağlandığı tesbit edilmiştir.

Çalışan Çocukların İş Yerinde Karşılaştıkları Risklerin İncelenmesi

Fotoğraf: Celal GEZİCİ

(Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı 4. Çalışan Çocuklar Fotoğraf Yarışması Arşivi'nden)

Çocukların %14,1'i iş kazası geçirmiştir. İş kazası geçiren çocukların %50'si çekiçle eline vurmuş, kesici aletlerle yaralanmış, %41,7'si prese elini sıkıştırmış, %8,3'ü ise patlamada yaralanmıştır. Çocukların %42,4'ü işyerinde olumsuz etken olduğunu belirtmiş bunlardan %80,5'i yapıştırıcıları, %13,9'u ise havalandırmanın olmamasını olumsuz etken olarak bildirmiştir. Çocukların %63,9'u olumsuz etkenlerden korunmak için hiçbir önlem almadığı görülmektedir.

Çalışan Çocukların Sağlık Sorunlarının İncelenmesi

Çocukların %41,2'sinin sağlık sorunu olmuştur. Sağlık sorunu olan çocukların en büyük oranla %28,6 enfeksiyon hastalıklarına (kabakulak, kızamık, gribal enfeksiyon gibi) yakalandıkları, %11,4'ünün ise ağrı problemi olduğu saptanmıştır. Çıraklar özellikle bel ve sırt ağrıları ve göz hastalıklarını yaptıkları işe bağlamışlardır. Çocukların %51,8'i sağlıkla ilgili konularda eğitim almışlardır. Çocuklar %84,7 oranında sağlıkla ilgili konularda eğitim almak istemektedirler. Sağlıkla ilgili tüm konularda bilgi almak isteyen çocukların büyük bir çoğunluğu ilk yardım konusunda da bilgi almak istemişlerdir. Bunun nedenini ise iş yerinde kaza ya da yaralanma olayları olduğunda hayat kurtarabilmeye bağlamışlardır.

Çalışan Çocukların Kendi Sağlıklarını Yükseltmedeki Sağlıkla İlgili Davranış Biçimlerinin İncelenmesi

1. Çalışan Çocukların "Meslek-İş"e Yönelik Duyguları.

"işimi severim" diyen çocukların %85,9'u her zaman, %14,1'i bazen olarak yanıtlamışlardır. Çocukların hiçbir zaman yanıtını vermemişlerdir (puan ortalaması=2,86±0,35). "işimden tatmin olurum, işimi yapmaktan memnuniyet duyarım" maddesini de çocukların %83,5'i her zaman, %16,5'i bazen olarak yanıtlamıştır. Bu madde içinde hiçbir zaman yanıtı alınmamıştır (puan ortalaması=2,84±0,37).

Meslek iş bölümünün genel puan ortalaması 2,685±0,216'dır. Bu puan ortalaması çocukların yaptıkları işe karşı olumlu duygular içinde olduğunu göstermektedir.

2. Çalışan Çocukların "Entelektüel" ve "Fiziksel Egzersiz" Eylemleri

Çocukların büyük bir çoğunluğu, kitap gazete okuya-mamasını ve herhangi bir hobi ile uğraşamamasını zamanlarının büyük bir bölümünün işte geçmesine bağlamışlardır. Entelektüel bölümünün genel puan ortalaması 2,007±0,37'dir. Bu bölümün puan ortalamasının düşük olma nedeni, çalışan çocukların zaman yetersizliği ve kendilerine zaman ayıramamaları olarak düşünülmektedir.

"Fiziksel Egzersiz" bölümünde en düşük oranda "her zaman" yanıtı alan madde ise "Haftada 3 kez ya da daha fazla en azından 20 dk. Egzersiz yaparım" maddesidir (puan ortalaması=1,78±0,82). Çocuklar bunun nedenini de zaman yetersizliğine bağlamışlardır. Fiziksel Egzersiz bölümünün genel puan ortalaması 2,238 ± 0,408'dir.

3. Çalışan Çocukların "Beslenme"si

Bu bölümde en düşük oranda her zaman yanıtı alan maddeler, "yağda kızartma yerine, haşlamayı tercih

ederim" (puan ortalaması= 1,71± 0,88) ve "Beslenmemde unun miktarı çok azdır" (puan ortalaması= 2,09±0,82) maddeleridir. "Günlük diyetimde, dört temel yiyecek grubu yer alır (meyve-sebze, süt ve ürünleri, ekmek-tahıl-baklagiller, et-balık) maddesini çocukların %31,8'i her zaman, %61,2'si bazen, %7,1'i hiçbir zaman (puan ortalaması =2,25±0,58) olarak yanıtlamışlardır. Bu bölümün genel puan ortalaması 2,303 ± 0,299'dır ve çalışan çocukların beslenme durumlarının çok iyi olmadığını göstermektedir.

4. Çalışan Çocukların "Fiziksel Bakım"ı "Fiziksel Bakım" bölümünün en yüksek oranda her zaman yanıtı alan maddesi

"Haftada en azından 1 kez banyo yaparım" (puan ortalaması =2,99±0,1 1). Bu oran çocukların vücut hijyenlerinin iyi olduğunu göstermektedir. "Her sabah ve yemek sonraları dişlerimi fırçalarım" maddesine ise çocukların büyük bir oranı hiçbir zaman yanıtını vermiştir (puan ortalaması=2,05±0,75). Bu oran çocukların diş ve ağız bakımının iyi düzeyde olmadığını göstermektedir. Bu bölümün genel puan ortalaması 2,80±0,175'dir.

Fotoğraf: İbrahim PEYNİRCİ
(Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı
4. Çalışan Çocuklar Fotoğraf Yarışması Arşivi'nden)

5. Çalışan Çocuklarda "Sigara-Alkol-İlaç-Uyuşturucu Kullanımı", Uyku Düzeni ve "İlişkilerde Güven"

"Tinerden uzak dururum" maddesine, çocuklar tiner kullanmadıkları halde sadece %88,2'si "her zaman", %3,5'i "bazen", %8,2'si ise "hiçbir zaman" yanıtını vermişlerdir (puan ortalaması=2,80±0,57). Bunun nedenini, iş yerinde tiner kullandıklarına bağlamışlardır. Çocukların %89,4'ü sigara kullanmadığı halde "Sigara dumanına en az maruz kalacak şekilde hareket ederim" maddesini sadece %75,3'ü her zaman yanıtını verebilmiştir. Bu sonuç büyük bir oranda işyerlerinin fiziki durumunun ve yapısının iyi olmadığını göstermektedir. Ayrıca bu durumun sigaraya başlamaya da teşvik edici olduğu düşünülmektedir. Bu bölümünün genel puan ortalaması 2,804-0,175 olmasına rağmen, alkol ve uyuşturucu bağımlılığının nedenleri arasında yer alan kırdan kente göç, arkadaş etkileşimi, bilinmeyene karşı merak çalışan çocuklar için daimi risk oluşturmaktadır (8).

Çocukların "Uykum yeterli ve dinlendiricidir" maddesini %25,9'u bazen, %12,9'u ise hiçbir zaman olarak yanıtlamışlardır. Bu sonuçlar, çocukların küçümsenmeyecek bir bölümünde uyku yetersizlikleri ya da bozuklukları olduğunu göstermektedir. Çocukların "Başkalarına güvenirim" maddesine verdikleri yanıtlar incelendiğinde %57,6'sının

bazen, %14,1'inin hiçbir zaman olarak yanıtladığı görülmektedir. Bu bulgular, çocuklarda güven eksikliği olduğunu bariz bir şekilde göstermektedir. Bu bölümün genel puan ortalaması 2,559+0,265'tir.

Çalışan Çocukların Kendi Sağlıklarını Yükseltmedeki Sağlıkla İlgili Davranış Biçimlerinin Toplam Puanlarının İncelenmesi Çalışan Çocukların, "Kendi Sağlıklarını Yükseltmedeki Sağlıkla İlgili Davranış Biçimlerinin Saptanması" anket formundan alınacak tam puan 165'dir (Alınan en yüksek puan 157, en düşük puan 116'dır).

Çocukların büyük bir çoğunluğu (%76,6) 116-145, %20,1'i 146-155 ve sadece %3,6'sı 156-157 arasında puan almıştır. Bu yüzdeler çalışan çocukların sağlıkla ilgili davranış biçimlerinin yeterli düzeyde olmadığını düşündürmektedir.

Çalışan çocukların doğum yerlerine göre, kendi sağlıklarını yükseltmedeki sağlıkla ilgili davranış biçimleri toplam puanlarının karşılaştırılmasında, istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamasına (F=0,32, p>0,05) karşın, kasaba ve kentte doğan çocukların toplam puanlarının köyde doğan çocuklardan daha yüksek olduğu görülmektedir.

Çocukların büyük bir bölümü (%62,3) haftada 6 gün çalışmaktadır. Haftalık çalışma saatleri uzadıkça, çocukların "kendi sağlıklarını yükseltmedeki davranış biçimleri" toplam puanları düşmektedir. Yapılan istatistiksel analizde a=0,05 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur (F=2,44 p<0,05). Çalışma süresi uzadıkça uzun çalışma süresinin neden olduğu riskler artacaktır (yorgunluk, meslek hastalığı, iş kazası). Ayrıca çocuğun kendine ayırabileceği zamandan da çalınmış olunacaktır. Elde ettiğimiz bulgular doğrultusunda da çocukların haftalık çalışma süreleri azaldıkça davranış toplam puanlarında da artma saptanmıştır.

istatistiksel yönden önemli olmasa da, iş kazası deneyimi olan çocukların, davranış biçimi toplam puanlarının daha yüksek olduğu görülmektedir; ancak bu sonuç Bu, iş kazası deneyiminin sağlıklı davranış göstermeyi arttırdığını düşündürmektedir.

Sağlık konusunda eğitim alan çocukların davranış biçimleri toplam puanları 141,93, sağlık eğitimi almamış çocukların toplam puanı ise 137,92'dir. Yapılan istatistiksel analiz sonucunda $\alpha=0.05$ önem düzeyinde, anlamlı bir fark bulunmuştur ($t=2,22$ $p<0,05$). Bu sonuçlara göre eğitimin ne kadar önemli olduğu anlaşılmaktadır. Sağlık eğitimi alan çocukların büyük bir bölümüne Ç.E.M. tarafından sağlık eğitimi verilmiştir. Çocukların eğitim aldığı konulardan birisi de kimyasal maddeler (yapıştırıcılar) konusudur. Sağlık eğitimi alan çocukların büyük bir kısmı kullandıkları yapıştırıcıları mesleki risk olarak kabul etmektedirler ve bu maddelerin sağlıklarına zarar verebileceğinin bilincindedirler.

SONUÇ

• Çalışan çocukların sağlıklarını yükseltmedeki sağlıkla ilgili davranış biçimlerini saptanması anket formundan, çocuklar en az (%22,5) 126-135, en fazla (%50,5) 136-145 puan almışlardır. Araştırma kapsamına alınan hiçbir çocuk tam puan alamamıştır.

Çocukların toplam puanlarının, cinsiyet, yaş, doğum yeri, oturdukları evin durumu, kaç kardeş olduğu, annenin sağ olup olmama durumu, annenin mesleği, babanın sağ olup olmadığı, babanın öğrenim durumu, babanın mesleği, ailenin gelir düzeyi, çalışmaya başlama yaşları, sigortalı olup olmama durumu, şimdiye kadar herhangi bir sağlık sorunu olup olmadığı, iş kazası geçirip geçirmediği, mesleki risklerden korunmak için önlem alıp almadığı gibi değişkenlerin etkilemediği saptanmıştır.

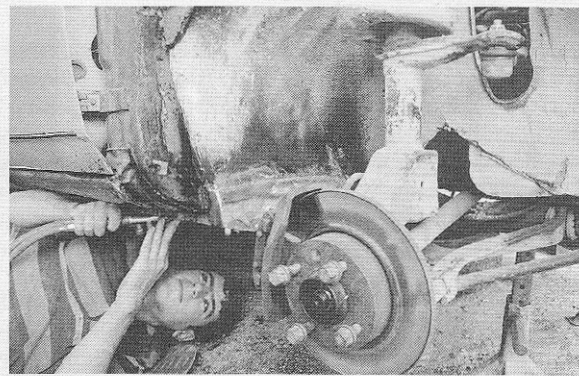

Fotoğraf: Osman MERTTOPÇUOĞLU
(Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı
4. Çalışan Çocuklar Fotoğraf Yarışması Arşivi'nden)

- Çalışan çocukların kendi sağlıklarını yükseltmedeki sağlıkla ilgili davranış biçimi toplam puanları ile haftalık çalışma günleri arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($t=2,44$, $p<0,05$). Haftalık çalışma süresi uzadıkça, çocukların toplam puanları düşmektedir.
- Çalışan çocukların kendi sağlıklarını yükseltmedeki sağlıkla ilgili davranış biçimleri toplam puanları ile sağlıkla ilgili bilgi alma durumları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($t=2,22$, $p<0,05$). Sağlık ile ilgili konularda eğitim almış olan çocukların, eğitim almamış çocuklara göre toplam puanları daha yüksektir.

ÖNERİLER

Çalışma sonucundaki bulgular ışığında, çalışan çocukların kendi sağlıklarını yükseltmedeki davranış biçimlerini geliştirmeye yönelik aşağıdaki öneriler getirilebilir.

Fotoğraf: Birol KIRAC
(Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı
4. Çalışan Çocuklar Fotoğraf Yarışması Arşivi'nden)

Çocukların yaygın bir biçimde çalıştırıldıkları küçük ve sağlıksız atölyeler, dükkânlar; belirli işkolları oluşturularak çağdaş ve sağlıklı atölyeler haline dönüştürülüp iş merkezleri oluşturulmalıdır. İşyeri hekim ve

hemşireliği geliştirilmeli, işyeri hekim ve hemşiresince çocukların işe giriş muayeneleri ve periyodik kontrolleri yapılmalıdır, işe giriş muayenelerinde, çocuklar için kendi sağlıklarını yükseltmedeki sağlıkla ilgili davranış biçimleri saptanması anket formları geliştirilmeli ve bu form yardımıyla çocuklarda saptanan davranış ve tutum hataları, bilgi eksiklikleri ya da yanlışlıkları doğrultusunda çözüm üretilmelidir.

Çocukların işyeri ve işin kötü koşullarından ve zararlılarından etkilenmesi önlenmeli, mesleki riskler ve korunma yöntemleri konusunda bilgilendirilmeli ve meslek zararlılarından korunmada gerekli tedbirlerin alınması yaptırım zorunlu hale getirilmelidir.

Çocuk işçi çoğu kez yoksul ve gecekondü çevresinin kültürü ile iç içedir. Burada ki kalıplaşmış olumsuz davranış biçimlerini aşmada, çocuk işçilere uygun sağlık eğitimi ile kişilik geliştirmede ve benliğini olgunlaştırmada yardım götürülmelidir, işyeri sağlık ekibi bir yandan kendi olanaklarıyla, öte yandan toplumda varolan kuruluşları harekete geçirerek çocuk işçilerin bedensel olduğu kadar ruhsal sağlıklarına da katkıda bulunmalıdır.

İş sağlığı hemşiresi, sağlıklı işçinin çalışmasını en verimli bir biçimde sürdürebilmesini sağlayacak hizmetleri üstlenebilmeli, çalışan çocuklara neyi neden yapmaları gerektiğini öğreterek, sağlıklarını koruma bilinci kazandırılmalıdır.

Kaynaklar

1. Kutluay B., (1993) "Çocuk Emeğinin Sona Erdirilmesi Programı (IPEC)" Çalışma Ortamı, 8, 41
2. Pirlar B., (1997) "Hiçbir Ekonomik Gerekçe Çocuğun Kötü Koşullarda Çalışmasını Açıklayamaz", Çalışma Ortamı, 31-32,12
3. Kozcu, Ş., (1991) "Çıraklarla ilgili Bir Ön Çalışma" Çocuk istismarı ve ihmali, 91
4. Devlet İstatistik Enstitüsü, Çocuk İşgücü Anketi 1994, DİE Yayını 1995.
5. Keskin, D., (1995) "Çocuk işçilerin Karşılaştıkları Riskler ve Alınması Gereken Önlemler", Çalışan Çocuklar ve Genç işçilerin Sorunları Çözüm Yolları Ulusal Sempozyumu, 13.17.18 Mayıs, İzmir, 43
6. Point, S., (1998) "Lifestyle Assesment Questionnaire", Community Health Nursing Process and Practice for Promoting Health The C.V. Mosby Company, St. Louis, Toronto, Washington, 41, 862-868
7. Sirivastava, R.N., Varma B.L., (1997) "Indicators for asses-sing the impact of safe water supplies an health and health pro-motion the Shansi impact" Measurement of Levels of Health, WHO, Regional Office for Europe, Copenhagen, 613-618
8. Sağlık için Sigara Alarmı (1995), Sigara Bedeli, 31 Mayıs Dünya Sigarasız Günü Nedeniyle Sigara ve Sağlık Ulusal Komitesinin Düzenlediği Basın Toplantısı Metni, 1;1,1.

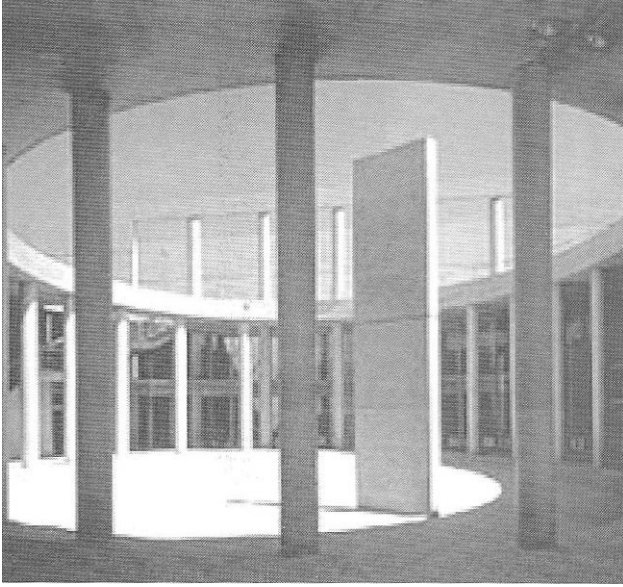
* **Zuhal EMLEK SERT** : Ege Üniversitesi Ödemiş Sağlık Yüksekokulu Halk Sağlığı Hemşireliği Öğretim Görevlisi

****Doç. Dr. Süheyla ALTUĞ ÖZSOY**: Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Halk Sağlığı Hemşireliği Öğretim Üyesi

YAŞAM

Öküzün Boynuzu Üzerindekiler

Cihat UYSAL*

Küreselleşmenin tüm toplumları tek tip hale getirme sürecine sokmasıyla, onun yarattığı sorunlar, özellikle de inşaat, sağlık, eğitim konularındaki olumsuzluklar yayılıyor. Bu yazıdaki yapı ya da inşaat sözcükleri yerine başka birini koyarsanız önemli bir farklılık olmayacağı söylenebilir.

Yapı, yapılmış olan anlamına gelen bir sözcük. Yapı sözcüğünün diğer anlamlarını yazının dışında tutuyorum. Çünkü, niyetim yapı bilgisi ve yapı tasarımının verilerinde meydana gelen kirlenmeyi dile getirmek Yapı deyince kuşkusuz söylenmek istenen bizi kuşatan yapay çevredir. Yapı sektörünün varoluş nedeni de budur. İçinde örneğin, ahşap, kum, çakıl, mermer., v.b. doğal öğeler olsa da, ona yapaylık kazandıran, yapım yani inşaat eylemidir.

Küreselleşme sürecinde büyük boyutlarda üretim yapılan ve bunun sonucunda sayısız değişim ve dönüşüme uğrayan ürünlere ilişkin bilgi de izlenemez hızla artıyor. Bu durum başta çelik, çimento, boya olmak üzere yapılarda kullanılan ürünlerde bir çok

hatanın farkında olmadan sürdürülmesine neden olmaktadır. Yıllar önce asbest konusundaki kuşular bir önceki kuşağın belleğindedir. Kaldı ki, taşıyıcı yapıdan başlayarak ısıtma, havalandırma, aydınlatma v.b. bir çok sistemin yerinde (şantiyede) üretilmesi, bir araya getirilmesi gerektiği için, bu katmanların yan yana gelmesi sırasında oluşan bir sürü sorunun bilgi ve eğitim boyutu daha da önem kazanmaktadır.

Yapı üretimi, onun nasıl yapılacağını tanımlayan tasarım süreci ile başlar. Sorunumuz da tam bu noktada yoğunlaşıyor. Meslek bilgisi verilirken, Yapı Bilgisi adı ile okutulan bir ders var. Yukarıda özetlediğim gibi yapım sürecinin koşulları sürekli değiştiği için, bu ders programlarının güncellenmesi başlı başına bir sorun. Güneş sisteminin bulunması ile nasıl öküzler dünyayı başının üzerinde taşımaktan kurtuldu ise, yapı bilgisinde de benzeri kurtuluşlar gerekiyor. Bugün gelinen noktada, benzeri sorunlar daha kısa aralıklarla bir çok yanlışı bize sürekli olarak hem de yineleyerek yaşatmaktadır. Bu nedenle, dünyanın öküzün boynuzları üzerinde durduğuna benzer bir çok batıl inanç ile birlikte yaşadığımızın ayırıcılığı olmamız gerekiyor. Modernizm yani, teknolojinin rastgele ve de hızlı gelişmesi sonucunda varılan olumsuz koşullar başta sağlık olmak üzere yaşamın bütün alanlarında geçerli.

Küreselleşme nedeniyle, özellikle teknolojik bilginin ve ürünün üretim odakları, pazarın egemenlerinin elinde olunca, üretilen bilginin yerelleşmesi, yeryüzünün her yerine eriştirilmesi yani sindirilmesi, pazarlama hızının gerisine düşmektedir. Ürünün pazara girmesini ülkelerin eğitim sistemi yeterli hızla izleyememektedir. Bu durum özellikle ülkemiz gibi teknoloji ve onun bilgisini üretme ve de izleme konusunda altyapısı yeterince gelişmemiş ülkelerde aldanmaya dayalı bir ortam hazırlamaktadır. Eskiden, yani yetmişli yıllara değin böyle bir endişe neredeyse yok iken özelleştirme furusu ile eğitim kurumlarının bu süreci kurumsal olarak hiç izleyememeleri olgusu resmi okullara da bulaşmıştır. Temel sanayi ürünlerinde bile standartlaşmayı kaçıt üzerinde tanıyan, onu yeterli etkinlikte denetlemek şöyle dursun izlemeyi bile gerçekleştiremeyen bir yapıdan daha fazlasını beklemek iyimserlik olur. Örneğin, betonarme nervürlü donatı üretiminde karbon oranı kontrolü, yapı kimyasalları, kimyasal dübel, plastik ürünler, katkı çimento, hazır beton... gibi ürünlere kendi gözlemlerinizi ekleyebilirsiniz. Daha da önemlisi, söz konusu malzemelerin, yapı içinde yan yana geldiği diğer malzemelerle bir arada iken ortaya çıkabilecek sorunların gözlenmesi, izlenmesi ve doyurucu bilgi ve araştırmanın üretilmesidir. Çünkü, bu süreç, malzemeyi üretmenin sorumluluk alanından çıkmakta, kısa vadede üretici ve şantiye çalışanlarının uzun vadede ise hepimizin sorunu olmaktadır.

Yukarıda özetlemeye çalıştığım konular sorunun ancak küçük bir bölümüdür. Konuyu küresel boyutta ele alacak olursak, durum daha iyi değildir. Örneğin, bir çok ürünün kullanımı sonucu ortaya çıkabilecek sorunlar yeterince bilinmeden, belirlenmeden, yeryüzünde yaygın olarak pazarlanmaktadır. Sadece bazı ürünlerin kullanımı, yine bazı ülkeler tarafından sınırlandırılmaktadır. Özetle, öküzün boynuzları üzerinde taşıdığı sorunlar tarihteki en büyük boyuta erişmiş halde yaşam sürüyor. Silahlanmanın durdurulmadığı bir dünyada, acaba böyle bir beklenti içinde olmak iyimserlik midir? Bir bakıma başta çevre kirliliği, küresel ısınma olmak üzere benzeri bir çok sorunun kaynağı da bu ve benzeri duyarsızlıklar değil midir?

* Mimar Y. Müh.

KİTAP TANITIMI

İş Güvenliği Kültürü

Kitabın Adı	: İş Güvenliği Kültürü
Yazarı	: Doç. Dr. Tunç Demirbilek
Yayıncı	: Legal Yayıncılık
Yayın Yeri ve Tarihi	: İzmir, 2005
Sayfa Sayısı	: 219

"İş Güvenliği Kültürü", **Tunç Demirbilek**'in doçentliği için hazırladığı sunuş tezi. Yazar, işletmelerde güvenlik yönetiminin araç olarak "iş güvenliği kültürünü" geliştirdiği ölçüde başarıya ulaşacağını belirtmektedir. Bu çalışmasında, iş kazalarına yönelik psikolojik araştırmalarda özellikle son 25 yıl içerisinde önemli bir yere sahip olan iş güvenliği kültürü konusunu, kuramsal ve uygulamalı olarak ele almaktadır.

Kitap üç bölüm ve bunun alt bölümlerinden oluşmaktadır. Kitabın iskeletini şu şekilde gösterebiliriz:

1. Kavramsal Boyutuyla Güvenlik

- 1.1. Güvenlik Kavramı
- 1.2. Güvenliğin Önemi
- 1.3. Güvenlik Alanındaki Gelişim ve Temel Güvenlik Stratejileri
- 1.4. Güvenlik Programı
- 1.5. Güvenli Davranış ve ABC Davranışsal Analiz Tekniği

2. İş Güvenliği Kültürünün Teorik Çerçevesi

- 2.1. Kavramsal Boyutları
- 2.3. Faktörleri

3. İş Güvenliği Kültürü Üzerine Bir Araştırma

- 3.1. Amaç
- 3.2. Yöntem
- 3.3. Bulgular
- 3.4. Tartışma

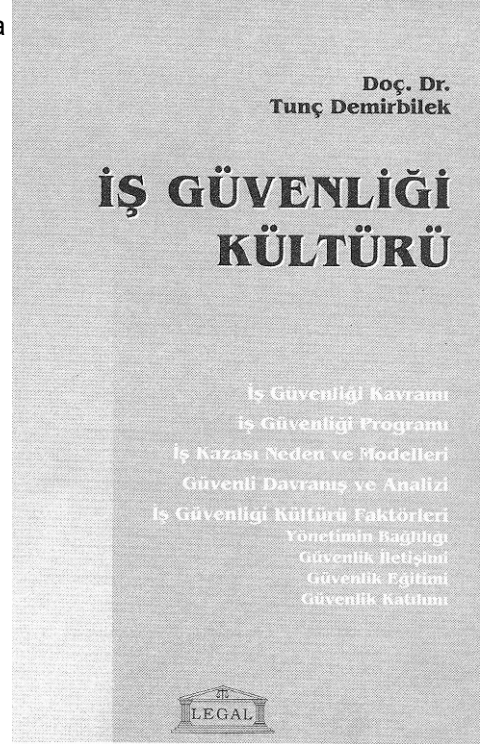
4. Sonuç

Yazar, iş güvenliği kültürü ile ilgili kuramsal çalışmasını ayrıntılı bir anket uygulaması ile Türkiye koşullarında değerlendirmek istemiştir. Çalışmanın uygulamalı yönünü, İstanbul'da tekstil sektöründe faaliyet gösteren bir orta ölçekli işletmede gerçekleştirmiştir.

Ankette sorulan soruların yanıtları 5 katman oluşturacak şekilde istenmiştir (Hiç katılmıyorum, katılmıyorum, kısmen katılıyorum, katılıyorum, tamamen katılıyorum).

Anket beş bölümden oluşmaktadır:

1. İlk bölümde iş güvenliği yönetimi ile ilgili sorular yer almaktadır:
 - Yönetimin iş güvenliği sorunlarında harekete geçtiği evre,
 - Yönetimin ve nezaretçilerin iş güvenliği konusundaki duyarlılığı ve özendirme,
 - Kendi duyarlılığı.
2. İkinci bölümde, iş güvenliği eğitimi ve karar alma süreci ele alınmaktadır:
 - Eğitim ile iş kazasını/tehlikeyi değerlendirmeye ne ölçüde yardımcı olduğu,
 - Eğitimde, "iş güvenliği anlayışı, araç ve teknikleri ile liderlik" öğelerini ne ölçüde içerdiği,
 - Eğitimde işyerindeki somut koşullara dikkat edilip edilmediği,
 - İş güvenliği ile ilgili kararlar öncesi, görüş alma, kurullara ya da kararlara katılım soruşturulmuştur.
3. Üçüncü bölümde, iş çevresi ve insan ilişkileri üzerinde durulmuş ve işçiden bunları değerlendirmesi beklenmiştir. Örneğin:
 - İşim aniden ortaya çıkan acil ya da güç durumların üstesinden gelmesini ne ölçüde giderdiği,
 - İşten kendisini bitmiş tükenmiş hissederek ayrılıp ayrılmadığı sorulmuştur.
4. Dördüncü bölümde, kişinin kendini değerlendirmesi istenmiştir. Örneğin:
 - Mücadeleden kaçınıp, uzakta durup durmadığı,
 - Kendisini çalışma grubunun gerçek üyesi olarak hissedip hissetmediği.
5. Beşinci bölümde, iş kazaları ile ilgili yönetici/nezaretçi yaklaşımı ve kendisinin tutumu araştırılmıştır. Örneğin:
 - İş kazaları hakkında konuşulduğunda, nezaretçilerin anlayış gösterip, hızlı bir şekilde doğruyu gösterip göstermediği,
 - Çalıştığı kısımda (birimde) güvenli olmayan şekilde davranan işçilerin diğer iş arkadaşları tarafından genellikle uyarılıp uyarılmadığı,

• Bir iş kazası olasılığı gördüğünde (yağ dökülmesi gibi), mümkünse bu durumu kendisinin düzeltmek isteyip istemediği sorulmuştur. Görüldüğü gibi oldukça geniş ve bir çok pencereden bakmayı olanaklı kılan sorular sorulmuştur ve işçilerin öznel değerlendirmeleri alınmıştır, işçinin bu değerlendirmelerinin, daha iyi anlaşılması için bağımsız değişkenlere (yaş, eğitim, kıdem, iş kazasına uğrayıp uğramama vs) de başvurulmuştur. Yazar çalışmasının sonunda araştırmadan elde ettiği bulguları değerlendirmekte ve önemli sonuçlara varmaktadır. Okurlarımızdan, ilgi duyanların bu bulgulara ve değerlendirmelere gözetmelerini öneriyoruz. Tunç Demirbilek'i de ülkemiz için yeni ve çok önemli bir konuda, yol açtığı ve titiz bir çalışmayla bizleri aydınlattığı için kutluyoruz.

* Mimar Y. Müh.

İŞ SAĞLIĞI GÜVENLİĞİ

Kaynak İşleri

Mustafa TAŞYÜREK*

(mustafatasyurek at fisek nokta org nokta tr)

DAİMA

- Çalışmaya başlamadan önce; ustabaşı ile birlikte olası tehlikeleri belirleyin.
 - Kaynak yapmaya başlamadan tehlikelere karşı önlem alın.
 - Gerekli kişisel koruyucu donanımı (yanmaz-ısıya dayanıklı uzun kollu iş elbisesi veya iş tulumu, uzun konçlu deri eldiven, iş güvenliği gözlüğü ve ayakkabısı, yüksek yerler için em-niyet kemeri, kaynakçı gözlüğü veya başlığı / siperliği ,baret vb.) kullanın.
 - Gözlük ve başlığı kullanmadan önce işe uygunluğunu kontrol edin.
 - İş bitiminde kullandığınız kişisel koruyucu donanımları temizleyin ve uygun yerde saklayın.
 - Kullanacağınız malzeme hakkında bilgi sahibi olun.
 - Oluşabilecek tüm tehlikeler hakkında bilgi sahibi olun.
 - Çalışma alanını belirleyin ve diğer çalışanların bu bölgede bulunmasını engelleyin.
- Kaynak ekipmanının ısıdan koruyun. Solunum güçlüğü çekiyorsanız işi bırakın ve acilen sorumlu ustabaşına

haber verin. Tüpleri olabildiğince dik ve bağlı bulundurun. Yağlı elle, eldiven ile oksijen tüplerini açıp kapatmayın.

Kaynak aparatının yanında daima yangın battaniyesi ve taşınabilir yangın söndürücü(ler) bulundurun.

Kaynakçı yardımcısı da kişisel koruyucular kullanılmalıdır.

Şebeke elektrik bağlantısı yazlı yetkili kişilere yaptırılmalıdır.

Priz ve fiş tertibatları yalnız ehliyetli elektrikçilere yaptırılmalıdır.

ASLA

- Gerekli kişisel koruyucu donanım kullanmadan kaynak yapmayın.
- Polyester ve naylon gibi sentetik giysiler giymeyin.
- Sağlık ve güvenlik önlemleri almadan kapalı alanlarda çalışmayın.
- Yeterli havalandırma yapılmayan yerlerde kaynak yapmayın. Kaynak duman ve gazlarını asla solumayın.
- Çalışma alanına yakın mesafede, tutuşabilen veya yanıcı madde buldurmayın.
- Ekipman ile ilgili tüm ayrıntıları öğrenmeden işe başlamayın. Kaynak ekipmanlarını, kablo ve hortumları çalışma alanında dağınık bırakmayın.
- Tüpleri kapaksız nakletmeyin.

* Kim.Müh.;

İş Sağlığı ve İşletme Yönetimi Bilim Uzmanı;

Çalışma Bakanlığı Eski İş Güvenliği Müfettişi;(1978-1985)

İş Güvenliği Uzmanı (A Sınıfı Sertifikalı)

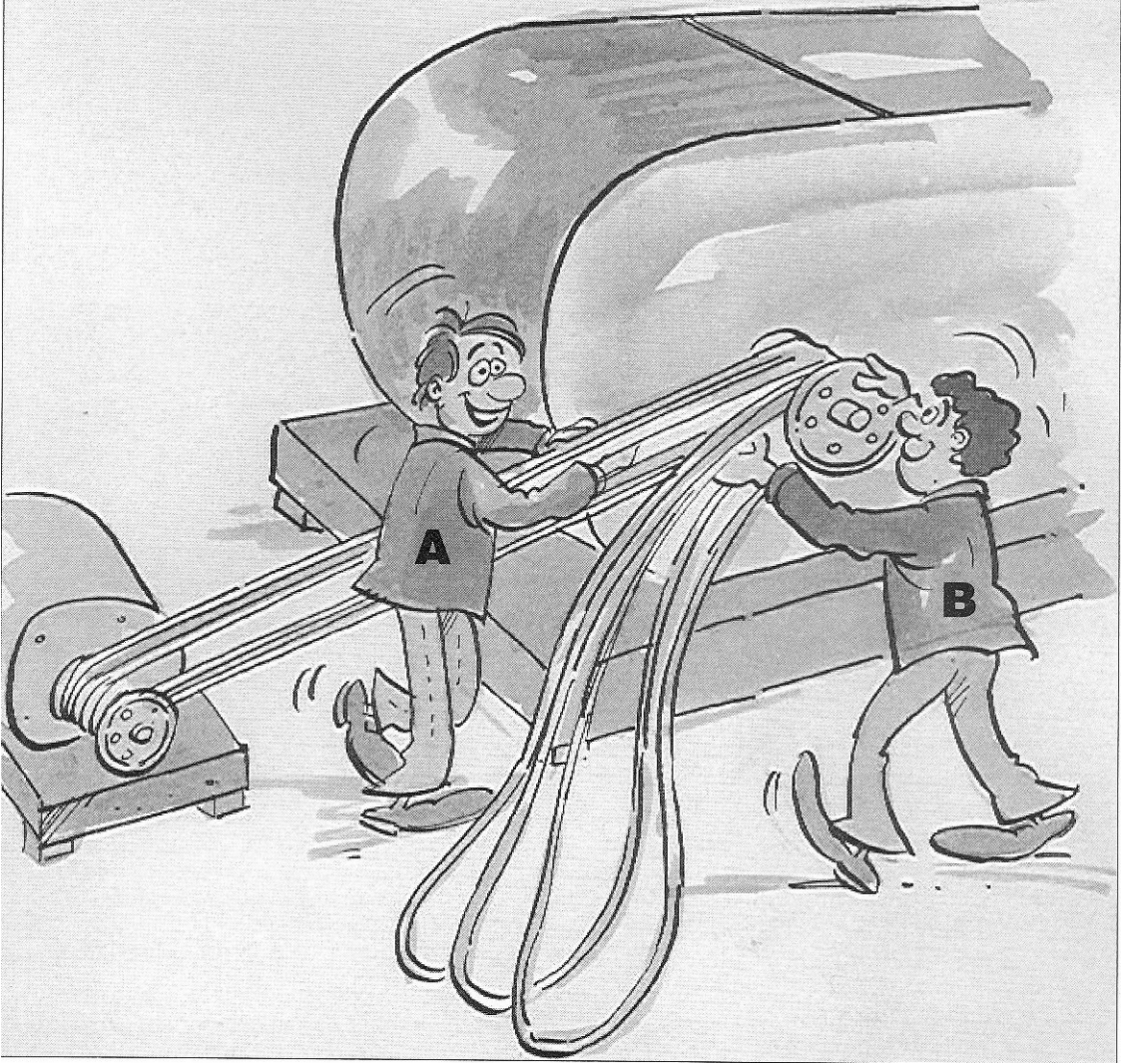
Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı Gönüllüsü

BULMACA
İKİ DAKİKA DÜŞÜN
Tehlikeyi tanıyalım
V - Kayışlarının Değiştirilmesi

Mustafa TAŞYÜREK

(mustafatasyurek at fisek nokta org nokta tr)

Durum: İşçiler havalandırma sistemindeki V-kayışını değiştiriyorlar.
İşçilerin bu çalışma sırasında karşılaşılabileceği tehlikeyi tanımlayabilir misiniz ?

Neler Olabilir ?

1. A kayışı çekerken B'nin sol eli kayışa sıkışabilir.
2. A kayışı çekerken dengesini kaybedip düşebilir.
3. B kayışı kasnak üzerine koyarken elini sıkıştırabilir.
4. B elini kayış ile kasnak arasında sıkıştırabilir çünkü elini kayışların arasında tutuyor.
5. Eski kayış kasnak üzerinde bırakılmış. İşçiler buna takılabilir.

Ne yapılmalı?

(Yanıtı 8. sayfada)